

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Bc. Nikola Hönigová

**POLITICKÉ PROCESY V 50. LETECH 20.
STOLETÍ
V ČESKOSLOVENSKU**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. ledna 2010

*„Mysleli, že chceme mnoho,
chtěli jsme jen svobody,
mysleli, že chceme více,
zatkli nás na tisíce.“*

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 5. ledna 2010

OBSAH

1	CÍL DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	4
2	ÚVOD.....	5
3	POLITICKÉ PROCESY V 50. LETECH 20. STOLETÍ V ČESKOSLOVENSKU.....	7
3.1	Právní rámec politických procesů.....	9
3.2	Z. na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb.....	12
3.3	Zákon o státním soudu č. 232/1948 Sb.....	15
3.4	Zákon o národní bezpečnosti.....	16
3.5	Právníková dvouletka.....	17
3.5.1	Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	18
3.5.2	Trestní řád č. 87/1950 Sb.....	22
3.6	Zákon na ochranu míru č. 165/1950 Sb.....	24
4	VÝROBA A SYSTEMATIZACE POLITICKÝCH PROCESŮ.....	25
4.1	Realizace případů.....	27
4.2	Příprava soudního líčení.....	28
4.3	Soudní řízení.....	28
5	SKUPINY POLITICKÝCH PROCESŮ.....	34
5.1	Poděkování za hrdinství – procesy s vojáky.....	34
5.1.1	Případy – Heliodor Píka, Karel Kutlvašr.....	36
5.2	Poprava ženy – procesy s politickou opozicí.....	37
5.2.1	Případy – Milada Horáková, Závaš Kalandra.....	40
5.3	Odstranění morálky – procesy s církvemi.....	42
5.3.1	Další právní prameny.....	43
5.3.2	Případy – páter Toufar, Akce K - Vojtěch Basovnik.....	44
5.4	Slovensko potřebuje proces – procesy se slovenskými buržoazními nacionalisty.....	45
5.4.1	Případy – Vlado Clementis, Gustav Husák, Laco Novomeský.....	45
5.5	Síla selského stavu – procesy s rolníky.....	46
5.5.1	Další právní prameny.....	48
5.5.2	Případy – případ Babice a jiné.....	50
5.6	Revoluce požírá své děti – procesy se členy komunistické strany.....	51
5.6.1	Případ – Rudolf Slánský a spol.....	52
5.7	Výchova mládeže – procesy s mládežnickými organizacemi.....	54
5.7.1	Případy – proces s Junákem a skautským hnutím.....	55
6	REHABILITACE.....	56
7	KONSEKVENCE POLITICKÝCH PROCESŮ V 50. LETECH ZASAHOJÍCÍ DO SOUČASNOSTI.....	58
8	ZÁVĚR.....	60
9	POUŽITÁ LITERATURA.....	62
10	PŘÍLOHY.....	67
11	SUMMARY.....	68

1 CÍL DIPLOMOVÉ PRÁCE

Tato diplomová práce nese název Politické procesy v padesátých letech dvacátého století v Československu, nedá se však toto téma zasadit pouze do padesátých let, neboť příčiny a počátky politických procesů začaly již dříve po převzetí moci komunisty v Únoru 1948. Zkoumané období je od roku 1948 do konce padesátých let 20. století.

První část diplomové práce se zabývá především právními nástroji a zákony, které umožnily provádění politických procesů, důvody jejich přijetí, pozadím a nutností těchto kroků. Zejména se zabývá zákonem na ochranu lidově demokratické republiky, právníkou dvouletkou, trestním zákoníkem a trestním řádem z roku 1950. Především jsou rozebírány důvody jejich přijetí, specifika těchto zákonů a použití při politických procesech.

Ve druhé části je soustředěn výklad ke konstruování a přípravě politických procesů, jeho jednotlivých částí. Ve své třetí části je diplomová práce rozdělena do sedmi typických skupin perzekuovaných osob, jako byli vojáci západní fronty, politická opozice, církev, slovenští buržoazní nacionalisté, rolníci, bývalý členové strany a mládežnické organizace, u kterých jsou rozebrány nejznámější případy politické perzekuce. Tyto skupiny byly vybrány podle jejich podobné kauzy a důvodů politické perzekuce na místo chronologického řazení politických procesů, které by těžko odhalilo souvislosti mezi některými politickými procesy. U těchto skupin se zabývám popisem a konstrukcí jednotlivých skupin politických procesů.

V závěru diplomové práce se stručně věnuji rehabilitaci osob perzekuovaných v politických procesech.

V přílohách jsou umístěny stránky z dobových novin, které ukazují na mediální propagandu komunistické strany.

Cílem diplomové práce bylo zpřehlednit spletnost politických procesů, vysvětlit základní právní normy, na základě kterých byly uskutečňovány, systematizovat politické procesy a vysvětlit tvorbu politických procesů.

2 ÚVOD

Může se zdát, že politické procesy v padesátých letech jsou tématem, o kterém bylo již mnoho napsáno a které bylo dostatečně zpracováno, a není důvod se jím dále zabývat. Nalézání nových skutečností a souvislostí nás přesvědčuje o opaku.

Česká společnost se stále nedokázala vyrovnat s pozůstatky komunismu a komunistickou minulostí, tedy s událostmi starými přes půl století. Stále se ukazuje, že uplynulá doba nebyla dostatečně dlouhá, aby dokázala uzdravit hluboké rány v osudu českého národa, a získaná demokracie je stále ještě velmi mladá a nezkušená na správná rozhodnutí týkající se vzdálené minulosti.

Následky politických procesů vycházejí na povrch i po šedesáti letech a dělí českou veřejnost v náhledu na ně. Důkazem je i odsouzení jedné z prokurátorek Ludmily Brožové-Polednové v politickém procesu vedeném proti Miladě Horákové, jejíž odpovědnost za tresty smrti, odsouzení a výměra jejího vlastního trestu je po uplynutí půl století od prohrěšku přinejmenším diskutabilní v účelu výkonu jejího trestu. Otázka odpovědnosti komunistického establishmentu za politické procesy nebyla dostatečně nahlas vyřčena. K tomu Karel Kaplan uvádí: *„Všichni, kdo působili v tomto nekontrolovatelném mechanismu, nesou za politické procesy přímou odpovědnost. Existoval rozdílný stupeň podílu na nezákonnostech, ale tyto diference znamenají jen různou míru odpovědnosti a nic nemění na odpovědnosti všech. Nikdo nemůže být předem vyjmut, protože každý měl možnost z mechanismu odejít. Rozdíly v používaných metodách, v závažnosti porušování zákonů a v počtu zločinů proti lidskosti závisely jak na charakterových vlastnostech jednotlivců, tak na ideologické zaslepenosti a přesvědčení o správnosti služby straně. Oddanost mnohých přívrženců komunismu lze tak přirovnat k extrémnímu náboženskému fanatismu. Vzdělání mělo na činy jen druhořadý vliv, neboť mezi nejkrutějšími perzekutory nechyběli ani vysokoškoláci.“¹*

Pochopit tehdejší dobu a myšlení lidí v komunismu je pro člověka, který strávil v komunismu pouze čtyři roky, a to ještě jako dítě, těžké ale ne nemožné. Právě naopak není zatížen stereotypy a zkušenostmi a může se objektivně podívat na tehdejší situaci.

Politické procesy v Československu se netýkaly pouze padesátých let, ale jsou roztroušeny do celého čtyřicetiletého vládnutí komunistické strany. Dá se mluvit o dvou hlavních vlnách procesů, a to v padesátých a sedmdesátých letech 20. století. První vlna

¹ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 214.

v padesátých letech se vyznačovala větší krutostí trestů, zjevnými až provokativními nezákonnostmi a ve většině případů používáním fyzického násilí. Kvůli těmto nezákonnostem při vyšetřování procesů v padesátých letech, které vyšly v druhé polovině padesátých let najevo, se druhá vlna politických procesů ve větší míře obešla bez těchto praktik a nedocházelo k brutalitám v takovém měřítku, jak bude dále vysvětleno. Ve statistických číslech je rozdíl viditelný: v letech 1948-1954 bylo odsouzeno za činy politické povahy téměř 95 600 osob, v období 1970-1972 to bylo téměř o polovinu méně, „pouze“ 47 887 osob. V mezidobí těchto let (tj. 1955-1969) bylo odsouzeno 54 749 osob.²

Politické procesy zasahovaly do všech vrstev tehdejší společnosti, postihovaly jak inteligenci a církev, tak i dělníky, rolníky a střední vrstvu obecně. Podle sociálního rozložení vězňů odsouzených za trestné činy politické povahy tvořili nejpočetnější skupinu dělníci – čtvrtinu až třetinu, rolníci s výměrou půdy do 20 ha - 21-25 %, drobní živnostníci 12-13 %, stejně jako úředníci a vojáci.³

Smysl a nutnost politických procesů není jednoznačný a existuje několik teorií. Někteří se domnívají, že tvůrci politických procesů chtěli cíleně postihnout inteligenci jako elitu národa a možné odpůrce. Jiní se domnívají, že hlavním cílem byla „*likvidace středních vrstev, a tedy rozbití tradiční struktury společnosti.*“⁴ Politické procesy měly především šířit atmosféru strachu ve společnosti, což dokládá i jejich dramatická až teatrální koncepce a propaganda při jejich konstruování.

² KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 40.

³ Tamtéž, str. 47.

⁴ Tamtéž, str. 46.

3 POLITICKÉ PROCESY V 50. LETECH 20. STOLETÍ V ČESKOSLOVENSKU

Po převzetí moci komunisty v Únoru 1948 mělo novému režimu pomoci v prosazení své ideologie a myšlenek zejména trestní právo a v případě politických procesů především trestní represe. Měla odstranit odpůrce nového režimu a po vzoru okolních států pod vlivem Sovětského svazu a zejména na popud Sovětského svazu, tak činit formou veřejných politických procesů, které využíval nový režim ke své propagandě.

Je důležité pochopit, proč po druhé světové válce panovala v Československu tak velká náklonnost k Sovětskému svazu. Příčiny této náklonnosti sahaly před druhou světovou válku. Československo bylo před válkou považováno za spojence a partnera západních zemí, především Anglie a Francie. Po podepsání mnichovského diktátu roku 1938 spojeneckými mocnostmi a pozdějším vzniku protektorátu se v Československu zrodila nedůvěra v západní politiku a zrada západních mocností. Tato skutečnost se označuje jako tzv. Mnichovský komplex, který ovládl i období ke konci a po konci druhé světové války. Sám Eduard Beneš velmi často zdůrazňoval nutnost spolupráce a mocenského vlivu ve střední Evropě se Sovětským svazem, zejména v Československu. Obával se další zrady ze strany západních mocností.⁵

V Československu zpočátku panovala nechuť k výrobě tzv. monstrprocesů po stalinistickém vzoru. Po překonání počáteční nevole k těmto procesům se Československo zařadilo na špičku ve státech tehdejšího sovětského bloku. Politické procesy v Československu trvaly nejdéle, vyznačovaly se největší krutostí, širokým počtem obětí a vysokým počtem trestů smrti. Patří nám i prvenství ve vykonání trestu smrti na ženě v případě justiční vraždy Milady Horákové.⁶

Komunisté se k moci dostávali po druhé světové válce velmi rychle a již v průběhu roku 1945 ovládali nejen v Československu, ale i v Polsku, Maďarsku, Rumunsku i Bulharsku ministerstvo vnitra, zpravodajské a politické složky bezpečnosti. Prvními oběťmi politických procesů se stali již v roce 1947 představitel bulharské opoziční strany Nikola Petkov⁷, rumunská skupina opozičních politiků v čele s Janem

⁵KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha:Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 20.

⁶KUKLÍK, Jan: Vývoj československého práva 1945-1989, Praha: Linde Praha, 2008. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6. str. 170.

⁷Nikola Petkov – vůdce agrární strany v Bulharsku, popraven v politickém procesu v roce 1947.

Maniem a maďarský předseda vlády Ferenc Nagy⁸, který stačil uprchnout do Švýcarska.⁹ Československé politické scéně byla v této době vyčítána přílišná liknavost a nechť vytvořit resp. odhalit nějaký podobný politický proces jako ve výše zmíněných okolních zemích. Klement Gottwald¹⁰ tyto výtky vyslechl na své návštěvě Moskvy v září 1948 z úst J. V. Stalina, kterého si podle slov manželky svého kancléře Bruna Köhlera¹¹ velmi vážil a obdivoval. Rudolf Slánský¹² oznámil, že budou muset nynější politiku třídního boje zostřit. Na schůzi vedení KSČ v září 1948 se k tomu vyjádřil takto: „*Výchova a převýchova nestačí a je třeba zvolit ráznější postup. Podle mého je třeba také ostřeji postupovat proti živnostníkům a obchodníkům, kteří štvou proti režimu. Také proti kulakům¹³ musíme postupovat. Máme zákon, že můžeme státní zaměstnance propustit okamžitě. Je třeba udělat také opatření a zbavit velká města těch lidí, kteří budí veřejné pohoršení.*“¹⁴ Stalo se tak na podzim roku 1948, kdy ÚV KSČ vyhlásilo oficiální ideologické schéma a směrnici pro perzekuci a politické procesy.

Role Klementa Gottwalda jako nejvyššího představitele vládní moci v politických procesech není jednoznačná. Jen nepatrnou část obětí politické represe znal. Obětí se však stali jeho věrní přátelé jako Vlado Clementis¹⁵ nebo Rudolf Slánský. Gottwald prý nechtěl věřit v nepřátelské spiknutí ve straně a dlouho odolával tlaku okolních států. Jeho názor se začal měnit s příchodem sovětských poradců z Maďarska – Lichačeva¹⁶ a Makarova¹⁷ do bezpečnostních složek. Z podnětu těchto poradců a s Gottwaldovým vědomím mizeli dlouholetí spolupracovníci a známí ve vězení.¹⁸ Jiné světlo na Klementa Gottwalda vrhá jeho proslov z jeho dřívějšího působení v poslanecké

⁸ Ferenc Nagy – maďarský premiér, byl nucen Moskvou odstoupit z funkce a emigrovat.

⁹ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 9.

¹⁰ Klement Gottwald (1896 – 1953) – od 1929 ve vedení KSČ, 1943 se odhodl s Benešem na sjednocení domácího a zahraničního odboje, od roku 1946 předseda vlády, červen 1948 zvolen prezidentem republiky až do své smrti.

¹¹ Bruno Köhler (1900-1989) německý komunista, bolševizátor KSČ, šedá eminence s vazbami na Moskvu, jeden z organizátorů politických procesů jako vedoucí kádrového oddělení ÚV KSČ.

¹² Rudolf Slánský (1901-1952) – v roce 1929 se s polu s Gottwaldem stal členem vedneí KSČ, 2. druhou světovou válku strávil v Moskvě, celá jeho rodina padla kromě bratra za obět nacistickým koncentrákům, od 1946 generálním tajemníkem ÚV KSČ, popraven 1952.

¹³ Kulak – ruský výraz pro pěst, později označení zámožného samostatného zemědělce, vešlo ve známost v souvislosti se Stolypinovou agrární reformou po roce 1906. Význam slova se měnil od drobného majitele půdy až po bohatého sedláka, skrblika, držgreše po druhé světové válce.

¹⁴ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 28 nahoře.

¹⁵ Vlado/Vladimír Clementis (1902-1952) – sl. komunistický politik od 1925, státní tajemník na min. zahraničí, 1945-48, ministr zahraničí 1948-50, podroben kritice 1950, zatčen 1951, popraven 1952.

¹⁶ M. T. Lichačov – sovětský poradce v bezpečnosti v první fázi přípravy politických procesů 1949/50.

¹⁷ I. Makarov – sovětský poradce v bezpečnosti v první fázi přípravy politických procesů 1949/50.

¹⁸ KAPLAN, Karel: Kronika komunistického Československa, Klement Gottwald a Rudolf Slánský, Brno: Barrister & Principal, 2009. 375 s. ISBN 978-80-87029-53-4, str. 139.

sněmovně na konci dvacátých let minulého století. Při sedmé schůzi poslanecké sněmovny dne 21. prosince 1929 pronesl tato slova: „*Ano v sovětském Rusku se proletáři učí střeliti proti kapitalistům, proti vám, tam se staví šibenice na vás, tam se dělají tanky proti vám a kapitalistům, a v tom je rozdíl! (...) My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutili krk.*“¹⁹ Gottwaldovu řeč přerušila jen poslankyně Fráňa Zemínová²⁰, která žádala předsedu sněmovny, aby konal svou povinnost a zamezil v těchto urážkách. Poslankyně Fráňa Zemínová byla v politickém procesu odsouzena ke dvaceti letům těžkého žaláře, v roce 1960 byla předčasně propuštěna a o dva roky později zemřela.

K hlavním ideologům politických procesů patřil člen vlády a komunistického vedení Václav Kopecký²¹. Některá ideologická schémata vycházela čistě ze sovětského vzoru a byla upravována na československé poměry, některá vymýšleli komunisté sami. Ta vymýšlel především Václav Kopecký, z jehož slovníku pocházela „*hanlivá označení a krkolomné složeniny jako sionistický titoismus, šlingovština, slánština, buržoazní kosmopolitismus (ve skutečnosti se jednalo o antisemitismus).*“²²

V posledních 43 let Rakousko-Uherska, v letech 1874-1917 bylo v českých zemích (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) vykonáno 24 poprav. Ve dvaceti letech první republiky, 1918-1938, bylo v Československu vyneseno 415 rozsudků smrti, avšak pouze 9 bylo provedeno. Ve čtyřech letech komunistické vlády – od roku 1948 do roku 1952 – bylo vyneseno 233 rozsudků smrti a z nich bylo 178 také vykonáno. (Počet politických vězňů se v roce 1952 odhaduje na 120 000.)²³

3.1 PRÁVNÍ RÁMEC POLITICKÝCH PROCESŮ

Po skončení druhé světové války v roce 1945 byla v Československu podle teorie právní kontinuity obnovena platnost předválečných zákonů, zejména ústavy z roku 1920. Politický vývoj v letech 1945-48 však napovídal tomu, že se jedná pouze o dočasné řešení. Již v roce 1946 bylo ustaveno Ústavodárné národní shromáždění, jehož

¹⁹ CÍLEK, Roman: Přejde Vás smích aneb prokletí moci 1948-53: pohled do zákulisí politických zločinů, Praha: Naše vojsko, 2008. 197 s. ISBN 978-80-206-0980-9, str. 20.

²⁰ Fráňa Zemínová (1882 – 1962) – politička a představitelka ženského emancipačního hnutí, odsouzená v procesu s Miladou Horákovou k dvaceti letům vězení. V roce 1960 propuštěna při amnestii A. Novotného.

²¹ Václav Kopecký (1897- 1961) – člen KSČ, přední ideolog a propagandista KSČ, člen politbyra ÚV KSČ 1945 – 61, 1945 – 53 ministr informací, 1953 – 54 ministr kultury, od roku 1954 místopředseda vlády, jeden z hlavních viníků nezákonností 50.let.

²² KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 48.

²³ UTITZ, Bedřich: Neuzavřená kapitola: politické procesy padesátých let, Praha: Lidové nakladatelství, 1990.133 s. ISBN 80-7022-091-0, str. 9-10.

úkolem bylo připravit novou ústavu. V pracích na nové ústavě se střetávaly ideologické názory komunistické strany a zbytku politické reprezentace. Po Únoru 1948 vyhrál návrh komunistické strany, ale nová ústava s názvem Ústava 9. května byla přijata až v červnu po odstoupení Edvarda Beneše z funkce prezidenta, neboť ji jako prezident odmítl podepsat. Nová ústava převzala řadu institutů z předchozí prvorepublikové ústavy z roku 1920, řada zaručených práv v této ústavě však byla trvale porušována komunistickým režimem a byla pouze napsána na papíře.²⁴

Právní prameny, podle kterých byli lidé odsuzováni v politických procesech, se v průběhu let 1948-1959 měnily. Práce na nových zákonech se zintenzivněly po Únoru 1948, kdy se do čela postavila komunistická strana. Než byly připraveny nové právní normy, museli komunisté využít dosavadní právní normy, které vznikly za doby první republiky, a jejich záměrem nebyla politická represe.

V červenci 1948 se uskutečnil XI. všesokolský slet, na kterém bylo zatčeno několik desítek účastníků, kteří vyjadřovali sympatie bývalému prezidentu republiky Eduardu Benešovi. Účastníci byli pozatýkáni na základě prvorepublikového zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky a souzení podle trestních předpisů, zejména podle zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl v roce 1918 převzat z právního řádu Rakousko-Uherska.

Podle prvorepublikového zákona na ochranu republiky museli komunisté soudit, dokud nebyla připravená nová právní norma poplatná režimu. Komunisté odsoudili podle tohoto zákona 32 % osob za úklady o republiku, přes 21 % za rušení obecného míru, 17% za šíření nepravdivých zpráv a necelých dvanáct procent za nepřekažení nebo neoznámení trestných činů.²⁵ Dále se snažili využít obnovení retribučních dekretů zákonem č. 33/1948 Sb. k trestní perzekuci.

Nutnost nového zákona, který by reflektoval nové politické uspořádání a nestál na kapitalistickém pořádku, cítili i sami komunisté: „(...) *není možné zákonem vytvořeným k ochraně buržoazní demokracie a kapitalistického pořádku chrániti lidovou demokracii socializující.*“²⁶ Proto byl dne 7. září 1948 předložen vládní návrh zákona č. 231/1948

²⁴ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 13-14.

²⁵ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 41.

²⁶ Rozprava o zákonu č. 231/1948 Sb. - Kuklík, Jan: Vývoj českého práva 1945-1989, Praha: Linde Praha, 2008. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6. str. 147.

Sb. na ochranu lidově demokratické republiky a 6. října 1948 přijat Národním shromážděním.

Vládní návrh zákona předložil ústavně-právní výbor, který byl v počtu dvaceti čtyř členů ustanoven 10. června 1948. Jeho předsedou byl Dr. Bartuška, mezi dalšími za KSČ Vlado Clementis, který byl později sám na základě tohoto zákona popraven, nebo Antonín Gregor²⁷.

Komunistický režim výrazně zasáhl i do vzdělávání právníků a obsazování soudů. Na konci roku 1948 byl přijat zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb. Tento zákon zavedl institut soudce z lidu, který zasedal v senátě s ostatními soudci z povolání a měl stejnou sílu hlasu při rozhodování. Tímto způsobem se do rozhodování soudů dostali rychle lidé poplatní režimu a kontrolující de facto justici zevnitř. „*Jen soudce vyzbrojený marxleninským učením bude s to vykládat právní řád v duchu ústavy a lidově demokratického zřízení, nikoliv soudce, který by snad chtěl-podle dosavadního způsobu na každý detail hledat podrobnou odpověď v právním předpisu nebo v komentáři k němu.*“²⁸ Vzdělávání nových právníků v duchu nové politické ideologie bylo zavedeno na všech právnických fakultách. Nejhůře postižena byla právnická fakulta v Brně, která byla zrušena v roce 1950. Pražská právnická fakulta byla otevřena pouze pro režimu vhodné studenty. Brzy se objevil problém s nedostatkem právnický vzdělaných „kádru“, a tak komunistická strana zřídila tzv. právnické školy pracujících, kde studovaly ve zrychleném pouze několikaměsíčním studiu dělnické „kádry“, které byly postupně dosazovány na místa prokurátorů, soudců a vyšetřovatelů. Přeměna z dělnického „kádru“ na například dělnického prokurátora trvala pouze 14 měsíců. Počet dělnických prokurátorů postupem času rostl a „*z jejich strany mohlo docházet k viditelnému ovlivňování a pozměňování právního systému.*“²⁹ Justice tak byla pokřivena nejhorším způsobem, dosazením nekvalifikovaných, zfanatizovaných lidí komunistickým režimem. Výkon advokacie byl podle zákona č. 322/1948 Sb. závislý na členství v nově zřízených krajských sdruženích advokátů.³⁰

Chápání zákonnosti bylo v této době pokřiveno. Schválené zákony, které měly sloužit jako základ při odsuzování v politických procesech, nebyly dodržovány.

²⁷ JUDr. Antonín Gregor (1908-1986) – min. zahraničního obchodu 1948-1952, člen ÚV KSČ 1949 -52, později velvyslanec v Číně.

²⁸ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.,: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 168.

²⁹ Tamtéž, str. 155.

³⁰ Tamtéž, str. 15.

Ladislav Kopřiva k tomu v roce 1963 řekl: „*Ano, to zatýkání odporovalo zákonům, ale tehdy se na to nebral zřetel. To došlo až v pozdějších letech k tomu opatření, že se musí dodržovat zákony.*“³¹ Tak rychle se zapomnělo na základní právní principy. Nastal tak stav naprosté právní nejistoty, kdy zákony nebyly dodržovány a výkladem byly znásilňovány pro účely mocenského centra. Toto nebezpečí nedopadalo jen na obyčejné obyvatelstvo, ale jak je vidět z procesu s Rudolfem Slánským, i na osoby stojící na vrcholu mocenské pyramidy.

3.2 Z. NA OCHRANU LIDOVĚ DEMOKRATICKÉ REPUBLIKY Č. 231/1948 SB.

Tento zákon měl poskytnout ochranu lidově demokratické republice před jejími nepřáteli a posílit a upevnit její pozici mezi státy sovětského bloku. Paradoxně byl přijat ve dnech desátého výročí Mnichovské dohody. Z obecné rozpravy³², která proběhla v den přijímání (6. října 1948) tohoto zákona v Národním shromáždění, vyplývaly důvody a nutnost přijetí tohoto zákona. Zákon z roku 1923 vznikl na ochranu před jinými druhy a typy protistátní činností, což dokládá i skutečnost, že byl přijat po úspěšném atentátu na Aloise Rašína, propagátora a hlavního iniciátora měnové reformy. Komunisté však v tomto zákonu viděli návrat „*(...)k metternichovským a bachovským trestním ustanovením použitých proti pracujícím lidu, hlavně proti dělnictvu (...)*“, snahu o odklon od roku 1918 a reakci proti sílícímu socialismu.

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky zavedl do právního řádu několik nových pojmů a trestných činů. Zejména se jednalo o trestné činy popsané v první hlavě tohoto zákona. Byl zde definován na prvním místě trestný čin velezrady. Definice velezrady byla velmi vágní a de facto se dala použít na široké spektrum činnosti, neboť mimo jiné zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení nebo společenskou nebo hospodářskou soustavu republiky zaručenou ústavou se dá chápat výkladem jak restriktivně tak velmi extenzivně, k čemuž docházelo velmi často. Za zločin velezrady byl stanoven trest těžkým žalářem od deseti do pětadvaceti let, nebo doživotí. Trestem smrti byl potrestán mimo jiné ten, kdo by takovým činem zvláštní měrou ohrozil samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky, její lidově demokratické zřízení, společenskou nebo hospodářskou soustavu zaručenou ústavou, nebo byla-li by tímto činem znemožněna ústavní činnost presidenta republiky, jeho

³¹ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970, 319 s, str. 83.

³² Digitální parlamentní knihovna – řeč zpravodaje poslance dr. Kokeše, stenoprotokol 13. schůze NS RČR <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013001.htm>.

náměstka, zákonodárského sboru nebo vlády, což lze opět vykládat velmi extenzivně. U ustanovení trestu smrti se nacházel i tzv. sběrný odstavec, neboť trestem smrti byl potrestán i viník, byla-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

Do první hlavy tohoto zákona dále patřily trestný čin sdružování proti státu, pobuřování proti republice, hanobení republiky. Poslední dva trestné činy byly tzv. trestné činy verbální. Ve druhé hlavě byly soustředěny trestné činy týkající se vnější bezpečnosti státu, tedy především styku nebo navázání nějakého druhu spolupráce se zahraničními činiteli. Za tyto trestné činy byl opět stanoven vysoký trest odnětí svobody v některých případech až dvacet pět let, doživotí, nebo trest smrti. Na základě třetí hlavy se odsuzovalo za trestné činy proti vnitřní bezpečnosti státu, jako byl například útok na ústavní činitele. Zajímavým trestným činem v této hlavě je verbální trestný čin ublížení na cti prezidentu republiky, kde je ve třetím odstavci řečeno, že důkaz pravdy ani důkaz omluvitelného omylu nebyl přípustný. Trestný čin zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce byl namířen výhradně proti církvím, aby se svou činností nevměšovaly a neovlivňovaly politické mínění obyvatelstva. Jak vyplývá ze stenoprotokolu při rozpravě o vládním návrhu tohoto zákona: *„Ústava 9. května zajišťuje opravdovou svobodu náboženství pro každého občana i pro církve. Naše lidově demokratická republika může být v tom směru příkladem i mnohým jiným státům, které o sobě tvrdí, že jsou demokratické. Ovšem to neznamená, že by lidově demokratická republika měla dovolit a trpět, aby církevních úkonů v chrámech i mimo chrámy bylo zneužíváno v politickém směru proti lidové demokracii. Proto byl přijat § 28 s doplňkem, že bude potrestán pro přečin každý, kdo zneužije výkonu svého úřadu duchovního anebo své náboženské funkce k vykonávání vlivu na věci politického života ve směru nepřiznivém lidově demokratickému řádu republiky.“*³³ Trestný čin sabotáže podle § 36 tohoto zákona byl namířen proti maření nebo ztížení provádění jednotného hospodářského plánu. Stejně jako § 38 ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti, který byl namířen proti rolníkům, kteří by neplnili povinnosti vyživovacího plánu.

Čtvrtá hlava upravovala trestné činy proti mezinárodním vztahům, kde byl obsažen i verbální trestný čin hanobení spojeneckého státu, například Sovětského svazu. V poslední, páté hlavě tohoto zákona, se dále stanovily možné tresty, které mohl soud při odsouzení vyřknout vedle hlavního trestu odnětí svobody. Jednalo se o peněžitý trest, zabránění majetku, propadnutí majetku, ztrátu živnostenského oprávnění a ztrátu

³³ Digitální parlamentní knihovna – řeč zpravodaje poslance dr. Kokeše, stenoprotokol 13. schůze NS
RČR <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013002.htm>.

oprávnění vykonávat povolání, ztrátu čestných práv občanských, podle které nesměl například uplatňovat volební právo a hlasovat ve věcech veřejných, ztráta státního občanství zejména za trestný čin velezrady, uveřejnění rozsudku v médiích, zákaz pobytu, přikázání do donucovací pracovny po výkonu trestu.

Zákonem č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky se zrušil zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Zároveň tímto zákonem byly zrušeny §§ 68-75 trestního zákona č. 117/1852 ř. z., které byly nahrazeny §§ 20 – 22 zákona na ochranu lidově demokratické republiky upravující trestný čin vzbouření a násilí na veřejných sborech.

Podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky bylo odsouzeno 26 079 osob.³⁴ Podle prvorepublikového zákona z roku 1923 na ochranu republiky bylo odsouzeno pouze 5 187 osob. Podle komunistického zákona na ochranu lidově demokratické republiky bylo nejvíce lidí odsouzeno za velezradu (17,4 %), za nezákonné opuštění republiky (16 %), za pobožování proti republice (14,9 %) a za šíření poplašné zprávy necelých deset procent.³⁵

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky se stal symbolem komunistické represe a útlaku, a to zejména drakonicky vysokými tresty a extenzivním výkladem skutkových podstat Státním soudem.³⁶

V souvislosti s tímto zákonem byl přijat zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce. Tento krátký zákon o dvanácti paragrafech zasáhl do života tisíců lidí. Tábory nucené práce zřizovalo Ministerstvo vnitra, které mohlo tuto pravomoc delegovat na krajské národní výbory. Do táborů byly umisťovány osoby starší osmnácti let a mladší šedesáti let, které se vyhýbaly práci nebo ohrožovaly výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život, osoby odsouzené podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky, zákona o stíhání černého obchodu č. 15/1947 Sb., zákona o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu č. 27/1947 Sb. nebo zákona o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou č. 165/1946 Sb. Tristní na tomto zákonu byl fakt, že o umístění do tábora

³⁴ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 39.

³⁵ Tamtéž, str.41.

³⁶ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 15.

rozhodovaly tříčlenné komise, které jmenovaly krajské národní výbory. Často se stávalo, že si takto členové vyřizovali osobní účty.³⁷

Ve stejný den jako byl přijat zákon na ochranu lidově demokratické republiky, byl přijat také zákon o Státním soudu č. 232/1948 Sb.

3.3 ZÁKON O STÁTNÍM SOUDU Č. 232/1948 SB.

Vládní návrh tohoto zákona předkládal zpravodaj z ústavně-právního výboru dr. Haim. Státní soud byl považován za řádný soud ve smyslu Ústavy 9. května a projednávaly se před ním především trestné činy spáchané proti zájmům lidově demokratické republiky, tedy zejména trestné činy podle zákona č. 231/1948 Sb., a to s trestem odnětí svobody na více než deset let nebo s trestem smrti, nebo mohl o příslušnosti k tomuto soudu rozhodnout veřejný žalobce. Po přijetí dalších trestních zákonů v roce 1950 spadaly do příslušnosti Státního soudu pouze trestné činy v první hlavě zákona na ochranu lidově demokratické republiky.

Sídlem Státního soudu byla Praha. Skládal se z prezidenta, potřebného počtu viceprezidentů, občanských a vojenských soudců z povolání (některé trestné činy byly páchany vojáky) a soudců z lidu. Soudce z lidu jmenovala vláda na návrh krajského národního výboru na dobu jednoho roku. Pro zvolení soudcem z lidu existovalo věkové omezení, neboť soudcem z lidu se mohl stát pouze člověk s voličským právem, starší pětatřiceti let a mladší šedesáti let (§ 5 tohoto zákona). Funkce soudce z lidu byla inkompatibilní se členem zákonodárního sboru, Sboru pověřenců, vlády, soudcem z povolání, obhájcem ve věcech trestních a s duchovním. Nutnost soudců z lidu zdůvodnil zpravodaj dr. Haim takto: „...účasť sudcov z ľudu, ktorí nemajú myseľ zaťaženú právnickými formuláciami a tak budú môcť rozhodovanie súdu ovplyvniť zdravou mienkou jednoduchého pracujúceho človeka.“³⁸ V září roku 1954 působilo v soudnictví ve funkci soudců z lidu 19 000 osob.³⁹ Bylo ostře sledováno profesní a třídní dělení soudců z lidu. Bylo důležitější, z jakých občanských kategorií soudci z lidu pocházeli, než jakou práci odváděli.

³⁷ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 281.

³⁸ Digitální parlamentní knihovna – řeč zpravodaje poslance dr. Haima, stenoprotokol 13. schůze NS RČR <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013003.html>.

³⁹ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 167.

Vedle zákonů č. 231, 232/1948 Sb. platil podpůrně u Státního soudu procesní zákon z doby Rakouska – Uherska č. 119/1873 ř. z., o trestním řádu.

Při Státním soudu se zároveň zřídila i prokuratura jako instituce veřejné žaloby. Podle § 25 tohoto zákona se nemohl poškozený připojit k trestnímu řízení před Státním soudem.

Státní soud v období od října 1948 do ledna 1953 vynesl 232 rozsudků smrti a 178 jich bylo skutečně vykonáno.⁴⁰

3.4 ZÁKON O NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Vládní návrh zákona o národní bezpečnosti předkládal ke svému schválení poslanec a zpravodaj branně-bezpečnostního výboru poslanec Kašpárek na dvacáté schůzi NS dne 21. prosince 1948. Tento nový zákon měl nahradit zákon č. 149/1947 Sb., který byl přijat jako kompromis mezi silící komunistickou mocí a opozičními stranami ještě před Únorem 1948. Z řeči zpravodaje Kašpárka jasně vyplývaly důvody, které vedly k přijetí nového zákona: *„Zásluhou reakčních poslanců stran Národní fronty, kteří připravovali zneužití Sboru národní bezpečnosti pro své třídní, sobecké, protistátní a protilidové cíle, byli příslušníci Sboru národní bezpečnosti připraveni o největší revoluční vymoženosti, jako bylo utvoření jednotného Sboru a zavedení mravně-politické výchovy, bez které se dnes ani v budoucnu nemůže obejít žádný pokrokový člověk. Jejich zásluhou se také stalo, že dosud platný zákon č. 149/1947 Sb. odporuje znění § 1 naší nové Ústavy 9. května a že pan ministr vnitra jako odpovědný činitel za bezpečnost státu byl ve svých právech okleštěn tím, že veškerá jeho rozhodnutí a opatření ve věcech bezpečnostních byla vázána na souhlas vlády.“*⁴¹

Sbor Národní bezpečnosti (SNB) měl především chránit lidově demokratické zřízení, střežit státní hranice, zajistit bezpečnost osob a majetku a udržovat veřejný pořádek. Byl výkonným orgánem ministerstva vnitra, krajských a okresních národních výborů. Podle § 2 odst. 2 se ve sboru pečovalo o politickou a osvětovou výchovu. Přijat do sboru mohl být pouze československý občan, státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení, mravně bezúhonný, starší osmnácti let, duševně a tělesně způsobilý, který vykonal vojenskou službu. Bylo nutné se vyrovnat s dosavadními příslušníky bezpečnosti, kteří odporovali přijímacím podmínkám. Podle § 5 byl

⁴⁰ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 42.

⁴¹ Digitální parlamentní knihovna – řeč zpravodaje poslance Kašpárka, stenoprotokol 20. schůze NS RČR <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/020schuz/s020009.html>.

propuštěn ze sboru každý, kdo nebyl státně spolehlivý a oddaný lidově demokratickému zřízení.

Příslušníci sboru byli povinni vykonávat příkazy úřadů a soudů, které jim byly dány. Tyto rozkazy mohli odmítnout, pokud se přičily jejich služebním povinnostem, nebo když se příkazem nařizovalo vykonání činu, který byl jinak trestný podle trestního zákona. Takové rozkazy měli ihned nahlásit svému velícímu důstojníkovi. Za obsah příkazu byl odpovědný úřad, který jej vydal. Za provedení příkazu byli odpovědní příslušníci sboru.

Příslušníci sboru náleželi do vojenské jurisdikce a jejich konání se řídilo vojenským trestním řádem. Podle § 15 mohli být ke službě povoláni mimo příslušníků národní bezpečnosti i politicky spolehliví občané, kteří pokud byli zevně označeni, požívali stejná práva a výsady jako příslušníci sboru národní bezpečnosti.

Zákon byl schválen většinou hlasů. Derogoval starý zákon z roku 1947 a nabyl účinnosti dne 1. ledna 1949.

3.5 PRÁVNICKÁ DVOULETKA

Právníková dvouletka je období od roku 1948 do roku 1950, ve kterém byly přijaty stěžejní právní kodifikace nového komunistického režimu. Označení právníková dvouletka souviselo s plánovaným hospodářstvím, neboť i v přípravě nových kodifikací se uplatňovalo týdenní, měsíční, čtvrtletní a roční plánování prací. Vedení strany si po Únoru 1948 uvědomovalo nutnost přijetí nových velkých zákoníků, neboť změny ve společnosti, ekonomické a sociální změny, nemohly staré kodifikace reflektovat. Zásadní přestavba právního řádu byla i jednou z hlavních částí programového prohlášení vlády Antonína Zápotockého⁴² ze dne 1. června 1948. „*Lidová demokracie si také vytvoří nový systém práva trestního, neboť dosud platné trestní právo spočívá na principech kapitalistického společenského a hospodářského zřízení a je zaměřeno k tomu, aby chránilo nadprávi a privilegia bohatých a mocných. Nové trestní právo bude chránit zájmy pracujících, jejich budovatelské úsilí a plody jejich práce.*“⁴³ Dvěma usneseními vlády z července 1948 bylo uloženo ministerstvu spravedlnosti, aby vypracovalo do září 1950 nové hmotně-právní i procesně-právní kodifikace. Byla zřízena politická komise ministerstva spravedlnosti, která nechala nejprve zřídit dvě odborné kodifikační komise, pro občanské právo a pro trestní právo. Tyto komise se

⁴² Antonín Zápotocký (1884-1957) – generální tajemník KSČ 1922-1925, za 2.světové války v koncentračním táboře, 1948-53 předseda vlády, 1953-57 prezident ČSR.

⁴³ Z programového prohlášení vlády Antonína Zápotockého ze dne 1. června 1948.

ještě dále rozdělily na komisi pro občanské právo hmotné a procesní a trestní právo hmotné a procesní; a zvláštní komisi pro právo směnečné a šekové, jehož výsledky práce v podobě zákona směnečného a šekového platí dodnes.

V komisích zasedalo široké spektrum odborné společnosti. Byli osloveni profesori např. Tureček nebo Solnař, soudci, státní zastupitelé, notáři, továrníci, Svaz mládeže i další organizace. Mimo tyto osoby zasedli v komisích i obyčejní lidé z továren nebo odboráři, kteří měli do komisí přinést tzv. „lidový prvek“⁴⁴. *„Jestliže v kapitalistických státech se zákony připravují tajně za zavřenými dveřmi t. zv. odborníků podle přání vykořisťovatelů, pak u nás tyto veliké zákony byly tvořeny za účasti našeho pracujícího lidu a jeho odpovědných zástupců. I tím bylo dokázáno, že náš režim je opravdu demokratický.“*⁴⁵

Mimo tyto komise byla zřízena ještě administrativní komise při ministerstvu spravedlnosti, která měla sledovat legislativní změny v sovětském právu, a komise pro propagaci prací na nových zákonících.

Dne 28. října 1949 byly hotovy návrhy všech osnov nových zákoníků a předloženy ministru spravedlnosti Alexeji Čepičkovi⁴⁶.

Výsledkem právnické dvouletky byl zákon o právu rodinném, občanský zákoník č. 141/1950 Sb., občanský soudní řád č. 142/1950 Sb. a pro politické procesy nejdůležitější zákony: trestní zákon č. 86/1950 Sb. a trestní řád č. 87/1950 Sb. a okrajově trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. a trestní řád správní č. 89/1950 Sb. Tyto zákony nabyly účinnosti dne 1. srpna 1950.

Obsahově můžeme říci, že nové trestní normy byly přísnější a tvrdší než předchozí zákon na ochranu lidově demokratické republiky a byly více poplatné komunistickému režimu. Režim tak stupňoval a zotřoval „boj proti třídnímu nepříteli“, který byl spatřován v různorodých skupinách obyvatelstva.

3.5.1 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Trestní zákon byl rozdělen na dvě části, na část obecnou, která se týkala zavinění, stanovení a druhů trestů a výkladových paragrafů k jednotlivým ustanovením, a na část

⁴⁴ Kuklík, Jan: Vývoj československého práva 1945-1989, Praha: Linde Praha, 2008. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6, str.124.

⁴⁵ Digitální parlamentní knihovna – řeč zpravodaje poslance dr. Kokeše, stenoprotokol 46. schůze NS RČR <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/046schuz/s046001.html>.

⁴⁶ Alexej Čepička (1910-1990) – ministr vnitřního obchodu 1947-48, ministr spravedlnosti 1948-50, ministr národní obrany 1950-56, 1956 odvolán z vedoucích funkcí, 1963 vyloučen z KSČ, zeť K. Gottwalda.

zvláštní, která se týkala již stanovení konkrétních skutkových podstat trestných činů. Do nového trestního zákona se projevila sovětská právní nauka, odešlo se od rakouského pojetí trestního práva, které rozdělovalo činy na zločiny a přečiny, a přistoupilo se k materiálně-formálnímu pojetí trestného činu. Dnes se objevují názory, že nedošlo pouze k přejímání právní vědy ze sovětského svazu, ale reflektovaly se i nutné změny, které se ukázaly jako nutné již při platnosti předchozích trestních právních norem z dob Rakousko-Uherska.⁴⁷

Materiálně-formální pojetí trestného činu znamenalo, že čin musel naplňovat jak formální znaky skutkové podstaty, tak i materiální znak skutkové podstaty, tedy nebezpečnost činu pro společnost. Čin mohl naplňovat formální znaky skutkové podstaty, ale nevykazovat nebezpečnost činu pro společnost, a tedy se nejednalo o trestný čin a naopak. Toto pojetí přetrvávalo i po pádu komunismu v roce 1989 do přijetí nového trestního zákoníku účinného od 1. ledna 2010.

Nový trestní zákon z roku 1950 měl především chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce. Z důvodové zprávy: *„Trestní zákon lidové demokracie nesleduje však jen potrestání těch, kdo svými činy poškozují nebo ohrožují právní řád lidové demokracie, nýbrž usiluje o výchovu občanů k dodržování pravidel socialistického soužití, úpravou trestů, úpravou jejich ukládání a jejich výkonem se zákon snaží vychovat široké masy v duchu socialismu a umožnit i tomu, kdo se proti společnosti provinil, aby se mohl do společnosti vrátit jako její platný člen.“*⁴⁸

Tresty byly rozděleny do dvou skupin, na hlavní a vedlejší tresty. Hlavními tresty byly trest smrti, odnětí svobody a nápravné opatření, které spočívalo ve vykonání určité práce na svobodě za sníženou mzdu. Trest smrti se vykonával formou oběšení, v době zvýšeného ohrožení vlasti pak i formou zastřelení. Trest smrti nemohl být uložen těhotné ženě. Z důvodové zprávy: *„Nutnost zajistit vítězství lidu a budování socialismu proti zločinným útokům domácí a zahraniční reakce vyžaduje zachování trestu smrti.“*⁴⁹ Trest smrti byl v roce 1947 zrušen v Sovětském svazu nařízením prezidia Nejvyššího sovětu a v lednu 1950 byl znovu zaveden tímto stejným prezidiem pro zrádce vlasti,

⁴⁷ CÍSAŘOVÁ, Dagmar: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky 1945-89, In: Soukup, L. (ed.), Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990, Praha 2002, 416s. ISBN 80-246-0217-2, str. 214.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.html.

⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.html.

špiony a sabotéry⁵⁰. V Československu nebyl trest smrti zrušen ani v tomto období, kdy ho Sovětský svaz zrušil.

Mezi vedlejší tresty k trestům hlavním patřila ztráta čestných práv občanských (např. volební právo), propadnutí jmění⁵¹, peněžité trest, vyhoštění, uveřejnění rozsudku⁵², zákaz pobytu aj. Účelem trestu podle § 17 bylo zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat ho k dodržování pravidel socialistického soužití. Až urážlivě vůči politickým vězňům zněl druhý odstavec tohoto paragrafu, ve kterém stálo, že výkonem trestu nesměla být ponižena lidská důstojnost. Z důvodové zprávy: „V lidové demokracii, která postupně odstraňuje základní příčiny zločinnosti, nabývá vedle zneškodnění nepřátel lidu a zabránění dalším činům pachatele významu výchovný účel trestu. Z výkonu trestu musí být odstraněno vše, co maří nápravný účinek; v odsouzeném nesmí být rovněž ubývána lidská důstojnost.“⁵³ K přitěžujícím okolnostem podle § 20 patřilo mimo jiné nepřátelství k lidově demokratickému řádu, ohrožení vojenských, politických a hospodářských zájmů republiky. Věková hranice trestní odpovědnosti byla stanovena stejně jako dnes na patnáct let.

Oproti předchozí trestní úpravě tento zákon přinášel nově výchovná opatření ve formě ochranného léčení, ochranné výchovy a zabránění věci, která se především používala pro pachatele s duševní poruchou.

Systematizace zvláštní části trestního zákona reflektovala především důraz na ochranu republiky a jejího hospodářství, neboť trestné činy proti jednotlivci, životu a zdraví, byly odsunuty až do šesté hlavy.

Zvláštní část trestního zákona ve své první hlavě upravovala trestné činy proti republice. První hlava byla dále rozdělena na trestné činy proti základům republiky, trestné činy proti bezpečnosti republiky, trestné činy proti obraně vlasti, trestné činy proti ústavním činitelům, trestné činy zvláště ohrožující pořádek ve věcech veřejných. Na prvním místě v §78 stejně jako u zákona na ochranu lidově demokratické republiky stál trestný čin velezrady. Oproti předchozí skutkové podstatě trestala i jednání, jímž mělo dojít ke zničení vymožeností pracujícího lidu dosažené při výstavbě socialismu,

⁵⁰ FILIPOVSKÝ, J., Tolar, J., Dolenský, A.: O obecné části trestního zákona, Praha: Orbis, 1951. 150 s., str. 98.

⁵¹ Z důvodové zprávy: „Trest propadnutí jmění je jedním z nejučinnějších prostředků boje proti zločinnosti buržoasie, jíž její majetek slouží za základnu k páchání trestných činů.“

⁵² Z důvodové zprávy: „Tento trest bude na místě jen tam, kde to vyžaduje obecný zájem, např. je-li třeba trestný čin pranýřovat nebo ukázat, že čin, který způsobil rozruch, byl po zásluze potrestán.“

⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.html.

zničení nebo rozvracení územní celistvosti republiky. Tresty za tato jednání zůstaly stejně vysoké, deset let až doživotí a také trest smrti. K dalším trestným činům podle první hlavy, podle kterých se odsuzovalo v politických procesech, bylo sdružování proti republice nebo pobuřování proti republice jako verbální trestný čin. Za trestný čin sabotáže, který znamenal poškození nebo zničení národního majetku nebo majetku družstva nebo ohrožení provozu důležitého obecně prospěšného zařízení, hrozil také nejvyšší trest, trest smrti.

V trestných činech proti bezpečnosti republiky podle druhého oddílu první hlavy byl upraven trestný čin opuštění republiky, za který byl odsouzen ten, kdo bez povolení opustil československé území. V trestných činech zvláště ohrožujících pořádek ve věcech veřejných byl upraven trestný čin útoky proti skupinám obyvatelů, u kterého v důvodové zprávě stálo: „*Ustanovením §§ 116 a 117 /útoky proti skupinám obyvatelů/ se vyplňuje mezera zákona č. 231/1948 Sb., který neposkytoval zvýšenou ochranu skupině obyvatelů a jednotlivci proti násilí pro jejich národnost, rasu, náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání nebo stoupenci lidově demokratického řádu, ačkoli na činy méně nebezpečné (jako popuzování z těchto důvodů) výslovně pamatoval.*“⁵⁴ Paradoxem je, že tyto skupiny obyvatel byly samy perzekuovány komunistickým režimem pro jejich národnost, náboženství nebo politický názor.

Ve druhé hlavě byly trestné činy hospodářské, zejména trestné činy proti jednotnému hospodářskému plánu, za které bylo odsouzeno nejvíce osob. Tyto trestné činy spočívaly zejména v ohrožení zásobování nebo nedodržení povinností v zaměstnání nebo ztížení provozu nebo rozvoje státního podniku. Podle těchto paragrafů byli souzeni především rolníci.

Tento zákon zrušil zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. a Státní soud se napříště zabýval pouze trestnými činy podle první hlavy zvláštní části tohoto zákona.

Podle nového trestního zákona bylo odsouzeno 106 049 osob, které byly po roce 1990 rehabilitovány. Z celkového počtu 257 864 rehabilitovaných osob po roce 1990 bylo 195 642 osob české národnosti a 62 222 osob slovenské národnosti.⁵⁵ Nejvíce odsouzených – 56 % - bylo za trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu,

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.html.

⁵⁵ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 39.

necelých osm procent odsouzených za nezákonné opuštění republiky, o procento méně za pobuřování proti republice a „pouze“ 4,6 % bylo odsouzeno za velezradu.⁵⁶

Trestní zákoník byl v roce 1956 třikrát novelizován. Tyto novely měly napravit nedostatky trestního zákona týkající se organizace soudů, přijetí nového trestního řádu a zákona o prokuratuře.

3.5.2 Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Nový trestní řád nahradil právní úpravu z roku 1873. Byl výrazně ovlivněn sovětskou právní naukou více než v novém trestním zákoně. Trestní řád neobsahoval hlavní zásady řízení jako presumpci nevinu. Na úvod tohoto zákona byl vymezen účel trestního řádu, kterým je úprava trestního řízení, aby trestné činy byly řádně vyšetřeny. Ve druhém odstavci se projevil politický podtext tohoto zákona: *„Projednávání věcí se má dít tak, aby vychovávalo občany k ostrážitosti vůči nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností.“* Úkolem prokuratury bylo pečovat o zachování zákonů lidově demokratické republiky a o používání těchto zákonů v souladu se zájmy pracujícího lidu. Státní prokurátor měl hlavní slovo při trestním řízení.

Trestní řád rozdělil trestní proces do několika stádií. Přípravné řízení se konalo povinně u trestných činů podle první hlavy zvláštní části trestního zákona, u kterých byl stanoven trest smrti, doživotí, nebo trest odnětí svobody, kde dolní hranice trestu odnětí svobody je nejméně deset let. V ostatních případech se přípravné řízení mohlo konat fakultativně na vůli státního prokurátora. V přípravném řízení konala vyhledávání trestných činů národní bezpečnost, která vyslýchala podezřelé a snažila se získat všechny potřebné důkazy k obvinění.

Úprava výslechu a vazby obviněného podle § 92 a násl. mluvila mimo jiné i o zákazu obviněného nutit jakýmkoliv způsobem k doznání nebo k výpovědi, což ve světle politických procesů jsou jen nenaplněná slova. *„Jiří Malášek udává, že při výslechu byl inzultován pěstmi do hlavy, takže krvácel značně z nosu. Byl položen obličejem dolů, bit pravděpodobně gumovými obuškami, hlavně v krajině hrudní, bederní, zadnice a v průběhu obou nohou. Zmíněné krajiny po několika dnech vykazovaly jednoduše hematom barvy velmi tmavé. Zvláště byl tloučen na obou chodidlech, kde vznikly puchýřovité hematomy. Byl prý nucen dělat dřepy a při pádech byl kopán. Byl*

⁵⁶ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 42.

odveden do jiné místnosti, kde musel nořovati holé nohy do studené vody. Dále bylo užito během vyšetřování elektrického proudu, a to tak, že mu byly vloženy do obou bot elektrody, pravděpodobně aluminiové, a boty takto opatřené musel obout naboso. Byl položen na postel, načež přes zvláštní aparaturu byl několikrát zapínán proud ze sítě. Cítil prý v celém těle nesnesitelnou bolest a křeče. Během vyšetřování několikrát omdlával a byl při tom poléván studenou vodou. Tento výslech trval do druhé hodiny ranní.“⁵⁷

Prokurátor měl ihned po odevzdání osoby rozhodnout o důvodu vazby, a pokud zde žádný důvod nebyl, měla být osoba ihned propuštěna na svobodu. Přesto se stávalo, že ve vazbě zůstávali lidé bez důvodu i několik let, bez obvinění. V omezené míře byl upraven i institut obhajoby.

Chyby prokurátorů byly zaznamenány již na počátku roku 1950 v tajné zprávě, kde se uvádí, že prokurátor se radí s bezpečnostním referentem o stíhání nebo nestíhání osoby, prokurátor opírá svá rozhodnutí pouze o vyjádření místní organizace KSČ a na jejich základě dochází k odsuzování. Dále prokurátoři rozhodují způsobem, jakým rozhodlo krajské vedení KSČ, nebo během přelíčení dochází k vyvolání prokurátora okresním politickým tajemníkem, který mu určí, jaké tresty musí obžalovaný dostat, prokurátor poté toto stanovisko stejným způsobem jednotlivě sděluje členům trestního senátu.⁵⁸

Hlavní líčení se konalo veřejně na základě obžaloby podané prokurátorem, ke které mohl obžalovaný přidat své důkazy, které se měly provést u hlavního líčení. Účast obžalovaného u hlavního líčení nebyla nutná. Neveřejné hlavní líčení se konalo pouze, pokud bylo ohroženo státní tajemství nebo mravnost. Rozsudek byl vyhlášen vždy veřejně.

Proti rozsudku mohl obžalovaný podat odvolání, které mělo suspensivní i devolutivní účinek. V praxi však docházelo běžně k tomu, že obžalovaný podal odvolání proti rozsudku trestu smrti a k projednání odvolání došlo až po vykonání trestu smrti.

Dále obsahoval trestní řád podrobný popis jednotlivých výkonů trestů, kde měl opět hlavní slovo státní prokurátor.

⁵⁷ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str.189.

⁵⁸ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 28.

Trestní řád byl v roce 1952 ústavním zákonem č. 64 o soudech a prokuratuře novelizován a následně i zákony č. 65/1952 Sb. o prokuratuře a č. 66/1952 Sb. o soudech. V roce 1956 byl přijat nový trestní řád pod číslem 64/1956 Sb., který nabyl účinnosti od 1. ledna 1957.

3.6 ZÁKON NA OCHRANU MÍRU Č. 165/1950 SB.

Návrh na vydání zákona na ochranu míru podali poslanci dr. John, Hodinová-Spurná, dr. Polanský, dr. Procházka, Valo, David, Žiak, Kuktán. Těsně před Vánocemi roku 1950 byl přijat z politických a ideologických důvodů zákon na ochranu míru č. 165/1950 Sb. Úvodem obsahoval zákon preambuli, ve které se československý lid rozhodl i na základě II. Světového kongresu obránců míru bránit světový mír a zabránit světové válce. Tento zákon měl pouze dva paragrafy. Trestného činu proti míru podle § 1 se dopustil ten, kdo jakýmkoliv způsobem podněcoval k válce, propagoval válku, nebo jinak podporoval válečnou propagandu. Trest byl stanoven na jeden až deset let. Pokud byla naplněna některá z přitěžujících okolností jako spáchání tohoto činu ve spolčení, mohl být trest stanoven až na dvacet pět let.

4 VÝROBA A SYSTEMATIZACE POLITICKÝCH PROCESŮ

V politických procesech v padesátých letech se v počáteční fázi výroby procesů angažovaly vedoucí stranické orgány komunistické strany, jako politický sekretariát, sekretariát ÚV KSČ nebo Komise stranické kontroly (KSK). Řada materiálů KSK se stala podkladem v politických procesech. Hlavní úlohu měla mocenská skupina, tvořená členy úzkého vedení KSČ. V letech 1948-54 tvořili tuto skupinu členové politického sekretariátu a organizačního sekretariátu ÚV KSČ, příkazy k vytváření politických procesů byly sdělovány ústní formou ministry spravedlnosti, národní bezpečnosti nebo Klementem Gottwaldem osobně. Od roku 1954 tvořili tuto skupinu členové politického byra a sekretariátu ÚV KSČ, ministr vnitra musel předkládat návrhy na realizaci případů, podrobně informovat o průběhu vyšetřování, spolu s ministrem spravedlnosti a generálním prokurátorem podával návrh na konání procesu a předpokládané tresty.⁵⁹

Zajímavé je, že se v mocenské skupině vedle A. Zápotockého, K. Bacílka⁶⁰, A. Novotného⁶¹, V. Kopeckého a dalších postupně vystřídali i lidé, kteří byli touto skupinou popraveni, jako například Rudolf Slánský. Klement Gottwald dostával týdenní zprávy o průběhu politických procesů a v případě procesu s Rudolfem Slánským to byly dokonce denní reporty o průběhu procesu.

Politické procesy krajského nebo okresního rozměru měly na starosti krajské a okresní výbory KSČ. Schvalovaly politickou koncepci, rozsudky, zajišťovaly potřebné důkazní materiály k soudnímu řízení, dodávaly publikum a staraly se o následnou propagandu.

Z dnešního pohledu můžeme říci, že nebyl zcela dodržen princip práva na spravedlivý proces, důkazy byly účelově zmanipulovány komunistickou stranou a už od počátku byl proces veden k výsledku schválenému komunistickou stranou. Soudní aparát byl jen loutkou v rukou státní bezpečnosti a měl zastít absolutní nelegitimitu politických procesů.

Státní bezpečnost měla po svém zákonném ustanovení za hlavní náplň starost o politické procesy a k tomuto cíli mohla využívat veškerých zákonných i nezákonných

⁵⁹ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. 319 s. str. 78.

⁶⁰ Karol Bacílek (1896-1974) slovenský komunista, 1950-51 předseda rady pověřenců, 1951-52 ministr státní kontroly, 1952-53 ministr národní bezpečnosti, jeden z hlavních organizátorů nezákonností 50. let.

⁶¹ Antonín Novotný (1904-1975) komunistický politik, od roku 1953 první tajemník ÚV KSČ, 1958-67 prezident republiky.

postupů. Získala velmi silné postavení, zajímala se o veškerou protistátní činnost a vedla spisy i na samotné komunistické ministry. Státní bezpečnost existovala jako pravá ruka komunistického režimu a ten si nedovedl představit udržet se u moci bez státní bezpečnosti. Členové státní bezpečnosti „dospěli ve svém myšlení k závěrům, že jejich instituce je zárukou moci a také čistoty strany. Jejich sebevědomí a s ním i pocit moci rostly, jejich touha po nadvládě nad osudy normálních lidí nabyla hrůzných rozměrů. Poslání, které sami sobě přisoudili, je vedlo k všeobecné nedůvěře a k podezírání stále většího okruhu občanů z nepřátelství k režimu, až dospělo k nedůvěře a pochybnostem i vůči členům komunistického vedení. I nejvyšší postavení komunisté byli nakonec také bezmocní, neboť Státní bezpečnost disponovala možností ‚odhalit‘ nebo získat od vězněných podezření proti každému. Vždy měla v zásobě tajné svazky a podle politické potřeby nebo vlastního uvážení je mohla použít.“⁶² Sám Klement Gottwald objevil v roce 1952 ve svém domě odposlouchávací zařízení státní bezpečnosti.

Aparát Státní bezpečnosti čítal na počátku padesátých let 9 502 členů, plánovaný stav byl však stanoven až na 13 972 pracovníků. Neexistovaly případy, kdyby se příslušníci Státní bezpečnosti nedopouštěli v pracovních postupech vědomě či nevědomě nezákonností a trestných činů. Ve spolupráci se sovětskými poradci, kteří se v procesech výrazně angažovali metodologicky, byla neustále pošlapávána základní lidská práva. „Hlavním důkazem je sám vězeň a záleží na vyšetřovateli, aby získal z něho potřebné přiznání. Není důležité, jakým způsobem ho získá.“⁶³

Státní bezpečnost si připravovala plán práce na měsíce dopředu. Pro činnost nižších složek vydávala směrnice ústředna Státní bezpečnosti. Například v lednu 1949 se měla zabývat církvemi a ilegálními činnostmi bývalých sociálních demokratů, v březnu 1949 se měla zaměřit na cizince, vypracovat seznam církevních spolků, v květnu se měla zaměřit na agrární ilegalitu a studenty. Velký administrativní aparát Státní bezpečnosti vedl podrobné seznamy a spisy o skupinách obyvatelstva, které by měly zájem na státním převratu, například o kulacích, církevních spolcích, spolcích mládeže, bývalých důstojnících, odbojových skupinách, agrárnících.

⁶² KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 172.

⁶³ Tamtéž, str. 183.

4.1 REALIZACE PŘÍPADŮ

Příkaz k zatčení vydával některý z vedoucích příslušníků Státní bezpečnosti, v závažnějších případech náměstek nebo přímo ministr. Zatýkáni samotné prováděl speciální útvar nebo zvlášť ustavená skupina. K uvalení vazby docházelo někdy po uplynutí dlouhé doby například i dvou let od zatčení. Státní prokurátoři si na tento postup velmi stěžovali, a proto bylo ustanoveno zvláštní oddělení prokuratury při Státní bezpečnosti, aby nedocházelo k zadržování osob bez příkazu k vazbě. Oddělení bylo zřízeno v roce 1951 po dohodě ministra spravedlnosti JUDr. Štefana Raise⁶⁴ a ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy⁶⁵. „Skutečným důvodem, který vedl ke zřízení těchto oddělení, bylo pouze zajišťování přehledu o osobách zatčených a zadržených po dobu delší 48 hodin, neboť do této doby existoval naprostý chaos. Ve věznicích se nalézaly po dlouhé měsíce a někdy i léta desítky a stovky občanů, kteří nebyli předáni prokurátorovi k rozhodnutí o vazbě a kteří ani sami nevěděli, z jakého důvodu byli zbaveni osobní svobody.“⁶⁶ Běžné byly domovní prohlídky a zatýkání stylem neodpovídajícím právu. Docházelo ke krádežím věcí zadržených, k omezování osobní svobody. Výsledky zadržených osob se nesly v duchu brutálních vyšetřovacích metod: „Kromě bití (Smrkovský⁶⁷ napočítal za jeden výslech 82 facek) a jiného fyzického mučení musel vyslýchaný např. při výslechu stát, třeba i 48 hodin, nebo musel na cele nepřetržitě chodit až do omdlení či byl neustále buzen ze spánku a musel se hlásit dozorcům. Některé neposlušné vězně zavírali do temnice.“⁶⁸

Důležitou úlohu při hledání třídního nepřítele hrály bezpečnostní komise, v krajském měřítku tzv. bezpečnostní pětky a v okresním měřítku tzv. bezpečnostní trojky. Tyto komise se v praxi stávaly řídicími centry represivní činnosti v krajském měřítku a způsobovaly tak nepřístojné prolínání stranické a bezpečnostní práce. Členy těchto komisí byli bezpečnostní referent krajského sekretariátu KSČ, krajský velitel StB a krajský velitel SNB.⁶⁹

⁶⁴ Štefan Rais (1909-1975) slovenský komunistický politik, ministr spravedlnosti 1950-53.

⁶⁵ Ladislav Kopřiva (1897-1971) člen KSČ od roku 1921, po roce 1945 předseda Zemského národního výboru v Čechách, tajemník pro kádrové záležitosti, ministr státní bezpečnosti 1950-52.

⁶⁶ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 51.

⁶⁷ Josef Smrkovský (1911-1974) komunistický politik, jeden z vůdců pražského povstání, v 50. letech oběť komunistické perzekuce.

⁶⁸ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 185.

⁶⁹ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. 319 s. str. 40.

Neomezenost bezpečnostních složek nad vyšetřovanými osobami byla umocněna i faktem, že celý systém věznic a trestních táborů v ČSR byl do roku 1968 v kompetenci ministerstva vnitra, nikoliv ministerstva spravedlnosti jako v ostatních vyspělých zemích.⁷⁰ Moc bezpečnostních složek tak neznala mezí.

4.2 PŘÍPRAVA SOUDNÍHO LÍČENÍ

Státní bezpečnost připravila obžalované k soudnímu líčení. U velkých politických procesů byl obžalovací spis připraven jako velký scénář soudního líčení. Obžalovaní byli až do soudního líčení ve věznicích Státní bezpečnosti, stále byli podrobováni tzv. udržovacím výslechům, aby byli připraveni na soudní líčení a vypovídali v duchu připraveného scénáře.

Důkazy u soudu byly účelově zmanipulovány Státní bezpečností. Svědkové při soudním líčení byli většinou z řad vězňů, kteří již byli připraveni Státní bezpečností k připraveným výpovědím. Hojně se využívala řízená provokace Státní bezpečnosti, zakládání ilegálních skupin, iniciování protistátní činnosti, kterou pak sami potírali. Státní bezpečnost získala nekontrolovanou moc nad děním ve státě. „*Moc zhruba deseti tisíc zfanatizovaných a nekvalifikovaných příslušníků-komunistů vyrůstala z nezákonnosti, ze zvěle, ze zločinů, opírala se o ně a významně se podílela na šíření nezákonností v celé společnosti.*“⁷¹ Síla Státní bezpečnosti se začala oslabovat po smrti J. V. Stalina v březnu 1953 a následné smrti Klementa Gottwalda stejného roku. Na povrch se dostaly informace o brutálních výsleších a nezákonnostech, které bezpečnost prováděla. Po zatčení dvou vyšetřovatelů ztratila svou sílu a od roku 1954 procházela krizí po několik následujících let.

4.3 SOUDNÍ ŘÍZENÍ

V konečné fázi politických procesů přišly ke slovu justiční orgány, jako státní prokuratura, Státní soud, krajské a okresní soudy a útvary ministerstva spravedlnosti. Justiční orgány dostávaly od Státní bezpečnosti připravené vykonstruované obžalovací spisy, tlumočily svou činností rozhodnutí strany o trestech a perzekucích na obětech politických procesů. Zaštiťovaly nezákonnou činnost Státní bezpečnosti tím, že ji zlegalizovaly formou odsuzujících rozsudků. Musely vynášet politicky předem

⁷⁰ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. 319 s. str. 83, poznámka 1.

⁷¹ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 193.

schválené rozsudky, samy se podrobily nezákonným postupům odporujícím i tehdejšímu právu. O soudních líčeních, rozsudcích rozhodovaly orgány mimo justici stojící. Například krajský prokurátor se běžně radil s veřejnými a politickými činiteli o vhodnosti toho či onoho předsedy senátu. Justiční orgány a nejen ony ale i Státní bezpečnost se řídila Machiavelliho heslem: Účel světí prostředky. Mohly si dovolit vše, hlavně když tím byl sledován komunistický účel.

V září roku 1949 zrušil tehdejší ministr spravedlnosti Alexej Čepička institut vyšetřujících soudců, který tvořil důležitý článek mezi Státní bezpečností a prokuraturou a ověřoval tak nezávisle otázku viny a nevin. Tímto rozhodnutím byla Státní bezpečnost plně odpovědna za vyšetřování politických činů⁷².

Ve všech případech před veřejnými politickými procesy proběhla podrobná předporada prokurátora s předsedou senátu a soudci z lidu, obhájce nebyl k těmto předporadám zásadně zván. V předporadách se ujasňovalo, jakého politického cíle má proces dosáhnout, projednávaly se důkazy a výše trestu. Podle instruktážního materiálu ministerstva spravedlnosti o veřejných soudních procesech a jejich organizaci ze srpna 1951 se doporučovalo, aby si v předporadách předseda, prokurátor a soudce z lidu rozdělili otázky a aby byl podrobně stanoven plán procesu a pořadí důkazních materiálů.⁷³

Problém justice a především soudů v poúnorové době byl především v obsazenosti těchto postů lidmi, kteří nevyhovovali novému režimu. Mnoho pracovníků bylo z řad národních socialistů nebo se jednalo o odborníky z první republiky. Režim se snažil odstranit tyto pracovníky a nahradil je svými „kádry“ především z řad dělnictva. K tomu sloužila komunistické straně Právnická škola pracujících, která vychovávala za bleskovou dobu dvou roků nové právníky poplatné režimu a pokřivené právní ideologie. Už v roce 1952 obsadily nové „kádry“ více než ¾ vedoucích funkcí v justičním aparátu.⁷⁴ Heslem Státní prokuratury bylo – Prokuratura, pěst dělnické třídy, prokuratura bojuje proti třídnímu nepříteli. Mezi nechvalně známé prokurátory a pracovníky justičních orgánů patřil státní prokurátor B. Ziegler, fakticky ale řídil Státní prokuraturu Karel Klos, J. Urválek, L. Brožová, A. Mykiska, P. Barbaš,

⁷² VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. 415s. ISBN 80-86621-03-0, str. 65.

⁷³ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 227.

⁷⁴ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 196.

M. Kolaja, J. Feješ, předseda Státního soudu Hugo Richter, soudce J. Novák, nebo V. Rudý a další.

Ministr spravedlnosti vydal v říjnu 1949 směrnici pro prokurátory, ve které se jasně říkalo, že pro prokurátory je hlavní to, co dostanou z ministerstva. Nadvláda ministerstva spravedlnosti nad prokuraturoou tak byla dána. V roce 1956 v krizi Státní bezpečnosti a při odhalování nezákonností první poloviny padesátých let vypovídal prokurátor A. Mykiska o vztahu justičních orgánů a Státní bezpečnosti: *„Byly nám předkládány materiály, dokumenty, přišlo se s doznáním, neměli jsme nejmenší pochybnost, že je to správné. My jsme tomu věřili... My jsme všichni přejímali materiál ze Státní bezpečnosti, stavěli jsme se za něj a říkali jsme shodně se Státní bezpečností: tohle je reakcionář, toho musíme natřít. Bylo to tak... Všichni byli překvapení, ať pracovali v justici nebo mimo, nad tím, že na všech procesech se všichni obvinění doznávají. Soudruzi, z počátku jsme tomu skutečně věřili. Prokuratura byla se strany některých orgánů Státní bezpečnosti podváděna a my jsme tu linku bezpečnostní přejímali a tím jsme pomáhali bezpečnosti rozhodovat. My jsme k tomu přísluhovali...“*⁷⁵ Studie Generální prokuratury z roku 1969 o vzniku a příčinách nezákonností v činnosti prokuratury potvrzuje, že rozhodování Státního soudu bylo pod silným nezákonným vlivem ministerstva spravedlnosti. Tento vliv byl uplatňován prostřednictvím Státní prokuratury. Odpovědnost prokurátorů za „slepotu“ k nezákonnostem Státní bezpečnosti dokládá i několik světlých výjimek vzepření se síle Státní bezpečnosti. Prokurátor Stanislav Juna se vzepřel rozsudku nařízeného ministerstvem a označil postup Státní bezpečnosti za gestapismus. Byl suspendován z místa prokurátora a kárná komise ho propustila. Soudce J. Sklenář odmítl vynášet příkázané rozsudky, byl odsouzen k pěti letům vězení. V tomto světle se odsouzení bývalé prokurátorky Ludmily Brožové Polednové popsané výše může jevit jako nespravedlivé, neboť kdyby se vzepřela nezákonnostem, hrozila jí také perzekuce. Nynější soud však dospěl k závěru, že byla dostatečně srozuměna se všemi skutečnostmi a ani po letech si neuvědomuje tyto nezákonnosti a schvaluje je. K tomu je zajímavé vyjádření bývalého náměstka ministra spravedlnosti Karla Klose⁷⁶ k situaci

⁷⁵ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 196.

⁷⁶ Karel Klos (1909-82) komunistický politik a právník, od roku 1945 člen KSČ, 1948 povolán na ministerstvo spravedlnosti, kde působil při „očistě“ justice, dál jmenován náměstkem ministra, v květnu 1955 vyloučen ze strany, nese významný díl na odpovědnosti za porušování zákoností v 50. letech.

v justici v letech 1948-52, kde se vyjádřil, že nikdy nebyly vyvozeny žádné důsledky proti soudcům, jejichž rozsudky neodpovídaly návrhu prokuratury.⁷⁷

Došlo i k odstranění advokátů, kteří si dovolili nějakým způsobem obhajovat svého mandanta u Státního soudu. Ministerstvo spravedlnosti vypracovalo seznam advokátů, kteří mohli zastupovat v politických procesech a byli neškodní pro vykonstruovaný proces. Mezi další nestandardní postupy patřil zákaz styku obhájce a prokurátora s obžalovaným v době vyšetřování, dále zavedení předporad prokurátora s předsedou senátu, kde se domlouvali o výši trestu. Rozpravy obhájců s obviněnými byly odposlouchávány orgány bezpečnosti. Jednalo se o tzv. kabinetní justici, kde byla potlačována soudcovská nezávislost⁷⁸. Kabinetní justice spočívala v několika principech. Zásadní vliv na rozhodovací praxi soudů mělo ministerstvo spravedlnosti, justiční orgány neměly pravomoc kontrolovat vyšetřování, návrhy prokurátorů byly pro soudní senáty závazné a docházelo k zneužívání principu notoriety. Kabinetní justice tak znamenala úplnou likvidaci soudcovské nezávislosti a degradaci práva na pouhou zástěrku nezákonností.⁷⁹

Objevovaly se po vzoru sovětských praktik tzv. otázkové protokoly, které se u monstrprocesů staly základem tzv. režijní knihy procesu, podle které se řídil politický proces. Obsahovaly přesné texty otázek a odpovědí, které se museli obžalovaní a svědci naučit nazpaměť. Soudní líčení poté vyznívalo jako těžko uvěřitelné divadelní představení. Odpovědi byly velmi nepřírozené, slova typicky komunisticky ideologická, která by tito lidé nikdy nepoužili. To vyplývá ze zprávy o činnosti agendy Státního soudu za červenec a srpen 1951: „*Spočívá-li pak důkaz pouze na vlastní výpovědi obviněného, zvláště není-li spoluobviněných a svědků, je mnohdy při hlavním neb odvolacím líčení brána obhajoba v pochybnost věrohodnost doznání, a to právě s poukazem na jeho právní stylizaci na jedné straně a na neznalost příslušných zákonných ustanovení u obviněného na straně druhé.*“⁸⁰ To také bylo Státním soudem v roce 1952 kritizováno a upouštělo se od používání těchto protokolů. Před Státním

⁷⁷ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 73.

⁷⁸ Tamtéž, str. 133-34.

⁷⁹ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. 319 s. str. 84.

⁸⁰ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 88.

soudem se nejvíce veřejných procesů s organizovanou veřejností konalo v roce 1952, a to celkem 204 (v Praze 106, v Brně 84 a v Bratislavě 14).⁸¹

Soudní líčení de facto končilo hlavním líčením a vynesením rozsudku, pro obhajobu nebyl prostor, obhájce pouze pronesl závěrečnou řeč, ve které žádal o snížení trestu a uznával správnost obžaloby.

Hlavní líčení bylo těžištěm veřejného procesu. Podle vůdčí osobnosti při líčení se veřejné procesy dělily na předsednické, kde drtivou většinu otázek pokládal předseda, a na smíšené, kde úloha předsedy a prokurátora byla stejně silná. Údernost procesu však často byla podkopávána zdoluhavým diktováním odpovědí do protokolu, proto bylo instruktážním materiálem ministerstva spravedlnosti z roku 1951 doporučeno, aby u těchto procesů zapisovaly výhradně osoby ovládající těsnopis, aby mohla být dodržena údernost a spád procesu.⁸²

Vyvrcholením pro státní aparát byl potlesk naučených diváků z řad veřejnosti, kteří dodávali soudnímu líčení opravdu teatrální význam. Soudci se museli vyrovnat s nedostatkem důkazů nebo přítomností falešných důkazů. Ve svých rozsudcích to zdůvodňovali tzv. principem notoriety. „*Teorie notoriety vycházela z toho, že je notoricky známé, že buržoazie, Vatikán nebo imperialisté, vesničtí boháči a další jsou zásadní odpůrci socialistického režimu a zcela přirozeně se dopouštějí nepřátelských akcí vůči republice. Proto jakákoliv spolupráce s nimi byla automaticky považována za zradu a trestný čin.*“⁸³ Odsouzení se většinou odvolávali proti rozsudkům, ale odvoláním se jím trest pouze potvrdil nebo ještě zvýšil. U trestů smrti docházelo k tomu, že exekuce byla již vykonána, a poté bylo teprve zamítnuto odvolání.

O trestech smrti rozhodovala v letech 1950-52 tzv. Komise K, složená z ministrů spravedlnosti, národní bezpečnosti a jejich náměstků. O trestech smrti v následujícím období rozhodovalo komunistické vedení. Ostatky popravených se nesměly dostat k pozůstalým, aby nebyl využit jejich pohřeb pro manifestaci protirežimní nálady. Urny s popelem popravených se dostaly k pozůstalým až na konci padesátých let po odhalení nezákonností z první poloviny padesátých let. Některé oběti byly pohřbeny do hromadných hrobů v Praze Ďáblicích nebo u pražského motolského krematoria.

⁸¹ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 217.

⁸² Tamtéž, str. 228.

⁸³ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 204.

K praktikám v tehdejší justici se vyjádřil v červenci 1968 bývalý prokurátor Josef Urválek⁸⁴: „Není snad pochybnost o tom, že o rozsudcích smrti se rozhodlo ve skutečnosti v politickém sekretariátu. Že tomu tak je, věděli i obžalovaní, a proto patrně považovali za beznadějně podávat odvolání. Je však také pravda, že se soudci stanoviskem politického sekretariátu, pokud jde o tresty smrti, necítili znásilněni, neboť byli přesvědčeni právě tak jako prokurátoři, že tyto tresty odpovídají jejich vině. Žádosti o milost, v nichž obvinění odvolali svá doznání, jsme nikdy do rukou nedostali.“⁸⁵

Politické procesy a především hlavní veřejné líčení bylo náležitě a důkladně využíváno pro propagandistickou činnost komunistické strany. Média jako celostátní rozhlas a tisk se podílely na masové propagaci politických procesů. Vylepovaly se rozsudky na veřejných prostranstvích. Směrnice pro nové zpravodajství o soudní činnosti direktivně nařizovala, jaké procesy měly být vybírány a jakým způsobem prezentovány veřejnosti, aby došlo k veřejnému odsouzení obviněných a k šíření nenávisti proti skupinám odsouzených. Úkolem bylo vychovávat a vzdělávat masy v ideologii komunistické strany a v praxi provádět zostření třídního boje. Rozhlas a tisk nemohl sám vybírat, které procesy bude zveřejňovat. Vše šlo přes ministerstvo spravedlnosti, odbor tiskového referenta, který byl ve styku se Státním soudem a prokuraturou. Novináři se účastnili schůzek na ministerstvu, kde jim byl případ představen, prodiskutována linie případu a podoba zpráv o něm.⁸⁶

Období politických procesů ve světle právních principů demokratických režimů dneška lze označit za období nejtvrďšího znásilňování justice a zákonů v novodobé historii Československa. Dělbá moci, systém kontroly a protivah, základní lidská práva a lidská důstojnost byly pošlapávány nejhoršími způsoby. V některých případech jsme byli sovětštější než Sovětský svaz.

⁸⁴ Josef Urválek (1910-79) prokurátor, od roku 1945 člen KSČ, od února 1949 v čele Krajské prokuratury v Českých Budějovicích, podílel se na procesech s M. Horákovou a R. Slánským, 1953 předseda Nejvyššího soudu až do 1963, ze „zdravotních“ důvodů sesazen a stal se zástupcem vedoucího Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky Generální prokuratury.

⁸⁵ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7, str. 81.

⁸⁶ Tamtéž, str. 233.

5 SKUPINY POLITICKÝCH PROCESŮ

5.1 PODĚKOVÁNÍ ZA HRDINSTVÍ – PROCESY S VOJÁKY

Procesy s vojáky tvořily velmi početnou skupinu procesů. Jednalo se především o vojáky západní fronty za druhé světové války, o vojáky armády a účastníky protifašistického odboje. V letech 1948-51 proběhla první, největší vlna politických procesů s vojáky. Jen od června 1948 do června 1949 se uskutečnilo 32 vojenských procesů se 112 obžalovanými, z nichž desetina byla odsouzena k trestu smrti.⁸⁷ Druhá vlna odsuzování členů armády proběhla v rozmezí let 1951-54.

Důvodů, proč odstranit vojáky, kteří se podíleli na bojích za druhé světové války nebo se účastnili odboje, bylo hned několik. Komunistická strana se tímto způsobem snažila ovládnout československou armádu. Množily se totiž případy odporu důstojníků ke komunistickým zájmům v armádě. Dále to byla snaha komunistické strany znevažít a zhanobit národní odboj jako kapitolu hrdinství československých dějin.

Pronikání komunistické strany do armádních struktur probíhalo již na konci druhé světové války, kdy se komunistické straně podařilo odstranit exilového ministra národní obrany generála Ingra⁸⁸. Místo něho byl jmenován ministrem národní obrany generál Svoboda⁸⁹. Nová armáda byla postavena z důstojníků a vojáků, kteří působili za druhé světové války jak na západní tak na východní frontě. Politické myšlení těchto vojáků bylo často protisovětské a protikomunistické. Komunistické úsilí dostat se do vedoucích struktur armády v letech 1945-48 skončilo krachem. Obsadili však dvě důležité armádní instituce, a to instituci osvětových důstojníků a obranné zpravodajství. Po Únoru 1948 byly v armádě nastoleny změny velkou rychlostí. Zostření propagandy a možnost válečného konfliktu zdůrazňovala nutnost odhalovat nepřátele v armádních řadách o to intenzivněji. Výstavba armády s kádrově spolehlivými členy naléhavě zaznívala ze sovětských kruhů.

Ke splnění tohoto cíle se používalo tří způsobů odchodu z armády. Jednalo se o propuštění z armády, uvěznění bez soudu v táborech nucené práce a o politické procesy. V drtivé většině případů šlo o cílenou komunistickou provokaci nebo násilím vynucené doznání. Konstrukce procesu byla jednoznačná. Postiženými byli účastníci odboje na

⁸⁷ KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 255.

⁸⁸ Generál Sergěj (Jan) Ingr (1894-1956) generál, legionář, velitel armádního sboru 1938, ministr obrany exilové vlády 1940-44, velvyslanec v Nizozemí 1947-48, následovala emigrace.

⁸⁹ Generál Ludvík Svoboda (1895-1979) důstojník a politik, za války velitel čs. vojska v SSSR, ministr národní obrany 1945-50, prezident ČSSR 1968-75.

Západě, Východě nebo v Československu. Byli obviněni z velezrady a špionáže ve prospěch některé západní špionážní služby, nebo byli obviněni jako odbojáři ze špionáže pro gestapo nebo připravovali prý násilnou změnu režimu.

Komunistický úder proti armádě proběhl ve třech fázích. Nejprve bylo nutné „vyčistit“ generalitu. Generálové, kteří ještě před dvěma lety byli hrdiny druhé světové války, byli nyní posíláni do vězení, nebo táborů nucené práce a někteří na popraviště. Šlo o generály Píku⁹⁰, Janouška, Bočeka⁹¹, Pelicha, Přikryla, Palečka, Kutlvašra⁹², Bartíka, Mrázka, Hrabovského, Noska, Kryštova a další. Po generálech následovali vysocí důstojníci a příslušníci odboje na Západě, hrdinové od Dukly, Tobruku, bitvy o Anglii, Dunkerku a domácího povstání. Popraveni byli Skokan, Nechanský, Robotka, umučený Brix, vězněný hrdina ze Sovětského svazu Bursík a další. Třetí úder padl na důstojníky, kteří působili v některých armádních institucích pod ministerstvem obrany. Výsledkem armádních čistek bylo propuštění až 36 % původního důstojnického sboru k roku 1950.⁹³

Na počátku padesátých let se hrozba blížícího světového konfliktu v očích komunistů vyhrotila. Možný vojenský střet mezi kapitalismem a socialismem si žádal další politické čistky v armádních kruzích. Tentokrát byl perzekuován každý, kdo neměl dělnický původ nebo sloužil v západní armádě nebo studoval na zahraničních vojenských školách. V roce 1950 byl odvolán z funkce ministra národní obrany generál Ludvík Svoboda a byl nahrazen Alexejem Čepičkou. V rámci této změny přišlo do Československa na 264 sovětských poradců, kteří měli pomáhat s druhou vlnou očisty armády. Generál Svoboda byl označen za nespolehlivého. Slánský to pronesl ve svém projevu v Moskvě 1951: „*Naší chybou bylo, že jsme Svobodu a jeho chráněnce ponechali na klíčových pozicích v armádě a že teprve na naléhavou radu soudruha Stalina jsme je odstranili.*“⁹⁴

Výsledkem armádních čistek byla rychlá obměna pro komunisty nespolehlivých generálů a důstojníků za režimu poplatné a Sovětskému svazu věrné důstojníky, kteří se

⁹⁰ Generál Heliodor Píka (1897-1949) generál, legionář, vojenský atašé v Rumunsku 1932-37, náčelník vojenské mise v SSSR 1941-45, zástupce náčelníka hlavního štábu 1945-48, nezákonně obviněn 1948 a popraven.

⁹¹ Generál Bohumil Boček (1894-1952) generál, legionář, účatsník 2. Odboje, velitel 1. Čs. samostatné brigády v SSSR 1944-45, penzionován 1950, zatčen 1951, zemřel ve vězení.

⁹² Karel Kutlvašr (1895-1961) jeden z nejmladších generálů československé armády, jeden z hlavních účastníků a vůdce Pražského povstání, po Únoru 1948 zatčen a odsouzen na doživotí, v roce 1960 propuštěn při amnestii A. Novotného.

⁹³ KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 259.

⁹⁴ Tamtéž, str. 261.

vyznačovali málo zkušenostmi a odbornými znalostmi. V armádě zůstalo pouze 25 % důstojníků, kteří v ní působili od roku 1945, z čehož 14 % těchto důstojníků pocházelo z protektorátního vojska a armády Slovenského státu, což potvrzuje fakt, že pronásledování postihlo hlavně aktivní účastníky druhého odboje.⁹⁵

5.1.1 Případy – Heliodor Píka, Karel Kutlvašr

Případy vojáků a hrdinů, kteří nasazovali život za naši republiku, a komunistický režim je posílal za jejich hrdinství, zkušenosti a odvahu do vězení, jsou snad nejčistší ukázkou zvrhlosti komunistické justice a vykonstruování politických procesů. Za své hrdinství se jim lid odměňoval vězením.

Heliodor Píka vykonával za druhé světové války funkci velitele československé vojenské mise v Sovětském svazu. Píka byl považován za velmi váženou osobu a požíval v armádě velké autority. Často se však dostával do konfliktu s vedením jak sovětské armády, tak moskevského vedení exilu. Jeho autoritu a vážnost bylo nutné po únorovém převratu zničit. Nejdříve byl propuštěn z armády a již v květnu 1948 byl zatčen. Odstranit Píku bylo nutné jak z domácích, tak sovětských zájmů. Za druhé světové války se seznámil s praktikami sovětské tajné služby, a ta se po válce snažila odstranit všechny osoby, které o její činnosti něco věděli. V domácím prostředí byl neoblíben pro své kritické postoje a časté neshody zejména se Zdeňkem Fierlingerem⁹⁶, který sice souhlasil s jeho odstraněním z veřejného života, ale vyslovil se proti absolutnímu trestu. Obranné zpravodajství se snažilo na Píku najít protistátní činnost, avšak marně. I přesto stanul před soudem a byl odsouzen podle § 6, odst. 2/II zákona č. 50/1923 Sb. za použití § 45 a 96 vojenského trestního zákona⁹⁷ k trestu smrti, který byl vykonán dne 21. června 1949.⁹⁸

V roce 2001 byl za tuto vraždu postaven před soud jediný dosud žijící účastník procesu prokurátor JUDr. Karel Vaš, který byl nejprve shledán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce sedmi let, vyšší soud však zastavil tento proces s odůvodněním, že trestný čin je již od roku 1994 promlčen. Karel Vaš necítil potřebu se pozůstalým po generálu Píkovi alespoň omluvit.⁹⁹

⁹⁵ KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 262.

⁹⁶ Zdeňk Fierlinger (1891-1976) sociální demokrat a později komunistický politik, předseda vlády v letech 1945-46, později místopředseda vlády, předseda Národního shromáždění 1954-64.

⁹⁷ Proces s Heliodorem Píkou - http://www.totalita.cz/proc/proc_pikah.php.

⁹⁸ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 88-89.

⁹⁹ Proces s Heliodorem Píkou - http://www.totalita.cz/proc/proc_pikah.php.

Generál Karel Kutlvašr, významná postava v novodobých dějinách Československého státu, byl u všech důležitých okamžiků. Za první světové války se jako jeden z prvních dobrovolníků přihlásil do bojů za samostatný stát. Do republiky se z Ruska vrátil až v roce 1920 jako plukovník a velitel 1. čs. střeleckého pluku. Doplnil si vojenské vzdělání na francouzských vojenských školách a do druhé světové války se vypracoval na brigádního generála. Po roce 1939 se aktivně zapojil do protinacistického odboje v rámci organizace „Obrana národa“. Byl ve spojení s exilovou vládou a měl být připraven organizovat a účastnit se případného povstání. Logicky se tak v květnu 1945 stal vojenským velitelem Pražského povstání a 8. května 1945 přijal kapitulaci německých branných sil¹⁰⁰.

O tři roky později, dne 18. prosince 1948, byl zatčen za údajné vytvoření odbojové organizace „Pravda vítězí“, která byla ve skutečnosti vytvořena provokací pplk. Josefa Hrušky. Tato organizace měla prý údajně připravovat protikomunistický puč. Proces s generálem Karlem Kutlvašrem proběhl ve dnech 12. - 16. května 1949. V rozsudku byl shledán vinným ze zločinu velezrady podle § 1 odst. 2 zákona č. 231/1948 Sb. a byl odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. V roce 1960 byl amnestován a na svobodě se musel ve svém vysokém věku živit jako noční hlídač v Jízdárně Pražského hradu a poté v Nuselském pivovaru. Za rok po svém propuštění z vězení zemřel ve věku šedesáti pěti let. V roce 1968 Městský soud zrušil rozsudek nad Karlem Kutlvašrem a zprostil ho obžaloby. In memoriam byl po roce 1989 povýšen do hodnosti armádního generála.¹⁰¹

5.2 POPRAVA ŽENY – PROCESY S POLITICKOU OPOZICÍ

Po druhé světové válce se v Československu obnovily politické strany z předválečných dob. Komunisté již od roku 1945 sledovali své politické odpůrce a mluvili o nich jako o spojencích či agentech imperialismu. Evidenční odbor komunistické strany přijal v jednom roce (duben 1946-47) na deset tisíc zpráv o politických a veřejných osobách.¹⁰² Klement Gottwald s Rudolfem Slánským dokonce uvažovali o tom, že by nekomunistické strany mohli existovat jako možná politická síla pro komunisty. Sítil však tlak z nižších stranických orgánů k likvidaci těchto stran. Na Slovensku se podařilo rozbít silnou Demokratickou stranu, která vyhrála volby v roce

¹⁰⁰ VOREL, J., Šimánková, A., Babka, L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl III., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 479 s. ISBN 80-86621-06-5, str. 15-16.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 16.

¹⁰² KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 268.

1946. V Čechách došlo k zániku sociální demokracie sloučením s komunistickou stranou v červnu 1948. Strana lidová byla poškozena relativně málo. Opoziční strany měly existovat jako malé strany, které měly být pouze jakousi fasádou režimu.

Komunisté identifikovali po únoru 1948 dvě ohniska možné reakce ze strany bývalých opozičních stran. První centrum se soustředilo kolem národních socialistů, kteří měli spojení na sociální demokraty, druhé centrum prý bylo kolem přátel prezidenta Edvarda Beneše v Demokratické straně Slovenska. Komunisté se snažili formou provokací najít tyto nepřátelské skupiny v bývalých opozičních stranách. V první polovině roku 1948 bylo bezpečností zaregistrováno kolem jednoho tisíce účastníků ilegální činnosti. Ministerstvo spravedlnosti vypracovalo plán politických procesů. Od 20. května do 15. června 1949 mělo proběhnout 110 politických procesů se 1 400 bývalými funkcionáři nekomunistických stran.¹⁰³

Důvodem politických procesů s nekomunistickými stranami byla nenávisť k režimu, příprava svržnutí komunistického režimu, spolupráce se západními špionážními agenturami a politiky v exilu. Obvinění byla doplňována absurdními trestnými činy jako pokus o teroristickou vraždu politiků, pokus o protistátní puč nebo spekulace se třetí světovou válkou.

Byli postiženi bývalí funkcionáři nekomunistických stran, kteří v některých případech byli i bývalými členy vlády jako Prokop Drtina¹⁰⁴, Bohumil Laušman¹⁰⁵, Ján Lichner, poslanci Milada Horáková, Fráňa Zemínová, Antonie Kleinerová¹⁰⁶ nebo Přeučil a další.

Do procesů s nekomunistickými členy stran byli v malém počtu přiřazeni také procesy s trockisty. Především k monstrprocesu s Miladou Horákovou a spol. byl přiřazen Závaš Kalandra¹⁰⁷ jako jeden zástupce trockistů. Odhalování trockistů patřilo

¹⁰³ KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 271.

¹⁰⁴ Prokop Drtina (1900-1980) národně sociální politik, v emigraci spolupracoval s E. Benešem, člen vládní delegace pro osvobozené území 1944-45, ministr spravedlnosti 1945-48, pokus o sebevraždu 1948, vazba 1948-53, odosuzen k 15 letům, propuštěn 1960.

¹⁰⁵ Bohumil Laušman (1903-1963) sociálně demokratický politik, předseda soc. dem. 1947-48, po únoru 1948 náměstek předsedy vlády, 1949-53 v emigraci, unesen zpět do ČSR, zemřel za nejasných okolností ve věznici.

¹⁰⁶ Antonie Kleinerová (1901-1982) politická pracovnice, zapojená do odboje, zatčena a vězněna 1941-45, členka ústředního výboru národně socialistické strany 1945-48, poslankyně Národního shromáždění 1946-48, zatčena a souzena v procesu s Miladou Horákovou, odsouzena na doživotí, propuštěna 1962.

¹⁰⁷ Závaš Kalandra (1902-1950) roku 1923 vstoupil do komunistické strany, studium filologie na Filozofické fakultě UK, válku strávil v koncentračních táborech Ravensbrück a Sachsenhausen, po válce se již nechtěl angažovat v politice, pouze obnovil styky s bývalými spolužáky jako například Novomeským, byl velmi literátně činný, zatčen 1949 za zvláštních okolností, popraven 1950, mezinárodní protesty proti jeho zatčení a popravě.

k hlavním zájmům Moskvy. Proto již od roku 1945 vedla komunistická strana v Československu evidenci trockistů. Jako trockisté byli označeni všichni bývalý nebo stávající členové komunistické strany, kteří měli v minulosti nebo současnosti výhrady k sovětské politice. Mezinárodním podtextem procesů s trockisty byly jugoslávské události¹⁰⁸ a příprava a důsledky procesu s Rajkem¹⁰⁹.

Procesy s trockisty měly dvě linie. Buď se jednalo o hlavní obvinění z trockismu, nebo obvinění z trockismu bylo vedlejším efektem hlavní žaloby. V roce 1951 bezpečnost sestavila skupinu, kterou nazvala „Velká trockistická rada“, která měla sedm členů – Václav Vlk, Oldřich Černý, Bohumil Holátko, František Novák, František Roušar, Pavel Hrubý a Ladislav Pluhař. Politický proces proběhl 23. - 25. února 1953 a soud odsoudil těchto sedm členů dohromady k trestu odnětí svobody na 103 let. Důkazy použité v tomto procesu byly velmi nepřesvědčivé. „*Vlk, Černý a Hrubý zanedbávají své základní stranické povinnosti a nezúčastňují se stranických schůzí. Stačí však, aby na nich promluvili, a již se projevují jako trockisté.*“¹¹⁰ Obvinění z trockismu na konci procesů pod tlakem výslechů a nekonečného psychického náporu sami přiznávali trockistické myšlení.

Po sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948 nenechaly na sebe procesy s bývalými funkcionáři sociální demokracie dlouho čekat. Již od roku 1949 do roku 1950 probíhala první fáze, ve které se komunisté chtěli především vypořádat s politickými nepřáteli v exilu. Byly pozatýkány desítky bývalých funkcionářů, dva ze zatčených Z. Peška a V. Dundra začlenila bezpečnost do procesu s Miladou Horákovou. Ostatní byli postaveni před soud samostatně nebo s jinými skupinami.

Druhá etapa procesů se sociálními demokraty proběhla v letech 1953-54. V roce 1953 provedli komunisté peněžní reformu, která se neshledala s pochopením obyvatel, a došlo k nepokojům. Komunisté potřebovali najít a označit viníka těchto nepokojů, vyhlásili proto boj proti „sociáldemokratismu“. Klíčovou úlohu v této etapě sehrála

¹⁰⁸ Jugoslávské události – v Jugoslávii prosazoval Josip Broz Tito jinou než sovětskou cestu, byl za to tvrdě kritizován Moskvou, která se ho snažila i několikrát fyzicky odstranit. Prosazoval nezávislý a ekonomický stát, jehož ekonomika měla být tzv. typem nezávislého socialismu.

¹⁰⁹ László Rajk (1909-1949) maďarský politik, bojoval ve španělské válce, v roce 1946 se stal ministrem vnitra, ve zinscenovaném procesu sovětskými poradci byl obviněn jako zrádce, špión a titoista, byl odsouzen k trestu smrti a popraven v roce 1949, jednalo se o jeden z největších politických procesů s mezinárodním dosahem. V roce 1956 byl rehabilitován. Na základě tohoto procesu proběhly procesy v jiných satelitních zemích: v Bulharsku s Trajčo Kostovem a v Československu s Rudolfem Slánským a Miladou Horákovou.

¹¹⁰ KAPLAN, Karel: Někrevavá revoluce, Praha:Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 283.

postava Bohumila Laušmana.¹¹¹ Byla zde snaha z těchto procesů vykřesat mezinárodní podtext, který dal pokyn k nepokojům v Československu. Bohumil Laušman působil v emigraci v Rakousku a Jugoslávii. Laušman byl unesen v prosinci 1953, aby byl zpracován pro veřejné odsouzení československé emigrace a západních států, za což mu byla slíbena „omezená svoboda“. Svůj vynucený úkol splnit, avšak svoboda mu dána nebyla a stále byl zadržován.

V roce 1956 došlo k obratu sovětské politiky vůči „sociáldemokratismu“, který byl deklarován na XX. sjezdu KSSS. Generální tajemník britské Labour Party Morgan Phillips spolu s generálním tajemníkem britských komunistů Harry Pollitem se snažili otevřít v Curychu rozhovory se zástupci evropských komunistických stran. Požadovali však osvobození uvězněných sociálních demokratů v sovětském bloku. K osvobození mělo dojít, ale Rudolf Barák¹¹² nesplnil usnesení, kterým mělo dojít k prozkoumání obvinění sociálních demokratů a k propuštění Laušmana. V roce 1957 byl Laušman protizákonně, ve vykonstruovaném politickém procesu odsouzen k 17 letům vězení. Podle svědectví Štefana Pagáče, který sdílel s Laušmanem celu, byl prý zavražděn otrávenou cigaretou.¹¹³ Část sociálních demokratů byla propuštěna ke konci padesátých let, většina až v rámci amnestie v roce 1960. Po intervenci na mezinárodním poli ze strany britské Labour Party bylo i posledních sedm sociálních demokratů propuštěno z vězení na svobodu až v letech 1962-64.

Proces s bývalými sociálními demokraty v roce 1954 byl posledním velkým procesem na československém území.

5.2.1 Případy – Milada Horáková, Závaš Kalandra

Doktorka Milada Horáková byla velmi významná představitelka české ženské politiky. Po první světové válce se zapojila do ženského hnutí, snažila se vždy pomáhat potřebným rodinám a lidem bez prostředků. Snažila se zlepšit postavení nemanželských dětí a svobodných matek. Pracovala v Československém červeném kříži. Za druhé světové války byla významnou členkou domácího odboje a spolupracovala s předními představiteli národního odboje. Byla členkou „Petičního výboru Věrní zůstaneme“. Za

¹¹¹ Bohumil Laušman (1903-1963) sociálně demokratický politik, předseda soc. dem. 1947-48, po únoru 1948 náměstek předsedy vlády, 1949-53 v emigraci, unesen zpět do ČSR, zemřel za nejasných okolností ve věznicí.

¹¹² Rudolf Barák (1915-1995) komunistický funkcionář, 1953-60 ministr vnitra, 1962 zatčen, odsouzen, 1968 propuštěn.

¹¹³ KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8, str. 290.

svou odbojovou činnost byla 2. července 1940 zatčena gestapem spolu se svým manželem. Po dva roky byla vyšetřována a držena ve vazbě na Pankráci a na Karlově náměstí, kde byla podrobena tvrdým „gestapáckým“ výslechům. Další dva roky byla uvězněna v Terezíně. Dne 23. října 1944 byla odsouzena k trestu odnětí svobody v délce osmi let, který si odpykávala ve vězení v Horním Bavorsku, kde ji osvobodila až americká armáda. Do vlasti se vrátila 20. května 1945. Byla zvolena poslankyní Prozatímního národního shromáždění za národní socialisty. Zdůrazňovala, že by se neměla republika orientovat pouze na východní politiku, ale měla by zůstat otevřena i západním státům, což se později výrazně nelíbilo komunistům. Po smrti Jana Masaryka se ihned vzdala poslaneckého mandátu a přešla do ilegálního vedení národních socialistů, do tzv. politické šestky. Řada přátel ji nabádala k urychlenému odchodu z republiky, ale ona zůstala stejně jako za německé okupace a čelila svému osudu. Asi jako žena, která přežila „gestapácký“ proces se domnívala, že nic horšího už nemůže přijít.¹¹⁴

Proces s tzv. vedením záškodnického spiknutí proti republice začal 31. května 1950 a trval devět dní. Milada Horáková byla obžalována ze spiknutí proti republice a přípravy protikomunistického puče. Spolu s ní byli souzeni i další, různí představitelé demokratických stran, jako byli F. Zemínová, J. Nestával, A. Kleinerová a J. Hejda za vedoucí národní socialisty, za sociální demokraty Z. Peška a V. Dundr, za lidovce B. Hostička a J. Křížek, dále „trockista“ Z. Kalandra a příznivec národních socialistů O. Pecl, nakonec člen národních socialistů J. Buchal. Milada Horáková byla odsouzena za svou údajnou protistátní činnost, za trestný čin velezrady a vyzvědačství podle zákona 231/1948 Sb. k trestu smrti, který byl vykonán 27. června 1950. Dodnes se neví, kde skončila urna s jejím popelem. Kolem tohoto procesu se rozběhla velká mediální kampaň, která burcovala obyvatelstvo k odsouzení Horákové a spol.¹¹⁵. V roce 1991 jí byl udělen Řád T. G. Masaryka in memoriam a den její popravy se stal Dnem památky obětí komunistického režimu.

Záviš Kalandra vstoupil do komunistické strany v roce 1923. Působil jako novinář v mnohých periodikách, stal se dokonce šéfredaktorem Rudého práva. Ale již na počátku třicátých let pochopil ideologickou nevyrovnanost a někdy až zvrhlost komunistické ideologie. Zejména se jako novinář angažoval a zabýval moskevskými politickými procesy, které podrobil tvrdé kritice. Rozešel se tak s komunistickou

¹¹⁴ Ústav pro studium totalitních režimů – <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>.

¹¹⁵ Příloha č. I až IV – Rudé právo – reportáž z prvních dnů procesu.

ideologií i stranou. Po obsazení republiky se snažil pomáhat v odbojovém hnutí, gestapo ho však již v roce 1939 zatkl kvůli jeho komunistické minulosti. Byl internován v koncentračních táborech Ravensbrück a Sachsenhausen, které přežil. Závěš Kalandra přežil fašismus, nepřežil však komunismus.

Byl zatčen 7. listopadu 1949 a obviněn z rozsáhlé protizápadní špionáže, kterou prý spáchal množstvím článků o situaci v zemi. Podle Státní bezpečnosti předal americkému tisku informace o švýcarských firmách, jejichž prostřednictvím se k nám dostávalo strategické zboží, na které bylo uvaleno americké embargo. Tímto prý sabotoval základní zájmy průmyslu. Závěš Kalandra působil při tvrdých komunistických výsleších velmi pevně a nikdy nepřiznal nějakou vinu. Způsobem jemu vlastním přijímal obvinění velmi ironicky. Byl popraven za velezradu a vyzvědačství ve stejný den jako Milada Horáková. Jeho proces vyvolal velký ohlas zejména ve francouzském literárním světě. Závěš Kalandra byl po pádu komunistického režimu rehabilitován a byl mu udělen Řád T. G. Masaryka in memoriam.¹¹⁶

5.3 ODSTRANĚNÍ MORÁLKY – PROCESY S CÍRKVEMI

Komunistický režim se po nástupu k moci musel vyrovnat s nemalým vlivem církví na obyvatelstvo. Ve většině případů se jednalo o katolickou církev, ale ušetřeny nebyly ani ostatní církve jako byly evangelisté nebo baptistická církev, řeholní řády nebo náboženské sekty. Komunisté chtěli církve dostat pod kontrolu státu, až později si duchovní uvědomili, že jde o střet tvrdého ateistického režimu s církvemi, ve kterém se jednalo o jejich existenci. Byla zřízena zvláštní církevní komise při ÚV KSČ, která měla připravovat církevní procesy.

V oblasti církevních procesů se jednalo o různorodé důvody a různé druhy likvidace církevních institucí. Jednalo se o likvidaci klášterů a řádů v pohraničních oblastech, které mohly napomáhat k odchodu občanů do zahraničí, o odsuzování biskupů a hlavních církevních hodnostářů nebo o získání kněžích na vesnici proti Vatikánu. Vatikán byl označen za prodlouženou ruku „amerického imperialismu“ a jako takový měl být dehonostován a eliminován jeho vliv na dění v zemi.

Procesy s církvemi začaly těsně po Únoru 1948. Jako asi první politický proces s náboženským podtextem lze považovat proces z června 1948 s převorem dominikánského kláštera ve Znojmě Jakubem Zemkem, který byl odsouzen na 18 let za špionáž a nedovolené přechovávání zbraní, protože pomohl přes hranice (což byl

¹¹⁶ Ústav pro studium totalitních režimů - <http://www.ustrcr.cz/cs/zavis-kalandra>.

tehdy ještě jenom přestupek) rodině hraběte Belcrediho. Na smrtelné posteli se bývalý příslušník Státní bezpečnosti přiznal k provokaci StB ve formě umístění zbraní do kláštera a vykonstruování tohoto procesu proti převorovi.¹¹⁷

Likvidace klášterů nesla název „Akce K“, kde docházelo k zabírání klášterů a odvozu řeholníků. S odporem se bezpečnostní složky setkaly zejména na Slovensku, kde počet věřících byl větší než v Čechách.

Nejtvrdší komunistický boj nastal proti katolické církvi. V roce 1950 se hlásilo ke katolické víře v celé republice přibližně devět miliónů obyvatel, tedy skoro 77 % Čechoslováků. V republice bylo skoro tři tisíce řeholníků a neuvěřitelných dvanáct tisíc řeholnic. Vliv katolické církve tak byl enormní a její hlavní sídlo ve Vatikánu, v „nepřátelské imperialistické cizině,“ jen umocňovalo nenávisť komunistů. Katolická církev také jako jediná odmítala uzнат legitimitu poúnorového režimu. Problémem byla i existence dvojího práva na československém území, církevního a státního. „*Profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy Antonín Hobza, vystupující ve dvou hlavních církevních monstrprocesech (...) jako soudní znalec, tvrdil, že moderní státy nepřiznávají kanonickému právu (myšlen Codex iuris canonici) povahu práva, a pokud se týče lidově demokratického státu, tak ten neuznává právo vzniklé mimo vůli lidu. Z toho plyne, vyvodil, že církevní hodnostář, který by dal přednost kanonické poslušnosti v rozporu se státními zákony, stává se zrádcem.*“¹¹⁸

Církevní procesy se nevyhnuly ani ostatním náboženským skupinám, jako byli evangelíci, baptisté, svědkové Jehovovi nebo adventisté.

5.3.1 Další právní prameny

Snaha upravit činnost církví zákony na sebe nenechala po únorovém převratu dlouho čekat. Byl přijat zákon č. 217/1949 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní, který měl kontrolovat činnost církví, aby byla v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení. Úřad měl prý pro každého zajistit svobodu náboženského vyznání zaručenou ústavou. Účinek byl přesně opačný. V říjnu 1949 byl spolu s tímto zákonem přijat zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, kterým se dostaly církve do područí a vlivu státu a který je dodnes účinný. Duchovní byli jmenováni do svých funkcí podle § 7 tohoto

¹¹⁷ Kolektiv autorů: Církevní procesy padesátých let, Kostelní Vydří: Karmelitské nakladatelství, 2002. 278s. ISBN 80-7192-797-X, str. 11.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 15-16.

zákona jedině se souhlasem státu, což mělo za následek nedostatek duchovních a nejmenování nových. Veškerý majetek církví byl pod dohledem státní správy.

Dodnes nedošlo k nápravě komunistického zákona a křivdy napáchané tímto zákonem zůstávají stále nenapraveny.

5.3.2 Případy – páter Toufar, Akce K - Vojtěch Basovník

Na přelomu let 1949 – 50 se odehrál jeden z velkých procesů, a to s páterem Toufarem v souvislosti s tzv. Čihošťským zázrakem. V čihošťském kostele se 11. prosince 1949 při kázání pátera Toufara pohnul křížek na oltáři. Lidé mluvili o zázraku a to vyvolalo pozdvižení na vesnici. To se dostalo až k uším Státní bezpečnosti, která přijela celý údajný „zázrak“ vyšetřit a označila ho za jasnou provokaci pátera a tudíž katolické církve v zemi. Dne 28. ledna 1950 zatkla pátera Toufara a podrobila ho neskutečně krutým a tvrdým výslechům, jejichž následkům k nelibosti strany dne 25. února 1950 podlehl. O této události byl natočen i dokumentární film, který posloužil propagandě k odsouzení vatikánské církve.

Komunistické vedení připravilo tzv. Akci K, která měla zlikvidovat mužské kláštery a řády. Akce probíhala na území celé republiky. Příslušníci SNB, Státní bezpečnosti a Lidových milicí obsadili v noci klášter, zabrali majetek, vyvedli řeholníky a odvezli je do jiného kláštera, tzv. centralizační kláštery, kde se prý nadále mohli věnovat své duchovní činnosti. Touto akcí bylo postiženo 2 376 řeholníků, do centralizačních klášterů násilně přešlo 2 201 řeholníků a zbylých 175 jich bylo internováno¹¹⁹. Touto akcí byl postižen i salesián Vojtěch Basovník, který byl nejdříve internován a za tajné vyučování teologie byl v roce 1953 zatčen a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce čtyř let. Trest vykonával ve vězeňském táboře, kde se jeho zdravotní stav velmi zhoršil. Byl přijat na ošetrovnu, kde se po několika dnech zjistilo, že má v oblasti hýždí velký absces. Jeho ošetřující lékař několikrát žádal o převoz do nemocnice, ten mu byl povolen příliš pozdě. Na následky celkové otravy těla zemřel dne 17. března 1955.¹²⁰

¹¹⁹ Kolektiv autorů: Církevní procesy padesátých let, Kostelní Vydří: Karmelitské nakladatelství, 2002. 278s. ISBN 80-7192-797-X, str. 122.

¹²⁰ Tamtéž, str. 141-2.

5.4 SLOVENSKO POTŘEBUJE PROCES – PROCESY SE SLOVENSKÝMI BURŽOAZNÍMI NACIONALISTY

Hlavní snahou v procesu s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty byla snaha o odhalení skupiny komunistických funkcionářů, kteří se postavili proti zájmům dělnické třídy a postavili se i proti zájmům sovětským a českým. Byla to snaha o odstranění jemných odlišností, nuancí ve vývoji na Slovensku a v Čechách, kde slovenská reprezentace prý údajně nešla těsně ve stopách sovětského modelu socialismu. Tyto úvahy byly podpořeny i II. rezolucí Informačního byra¹²¹, které proklamovalo prosazování sovětského modelu bez možnosti národních odchylek.

V září roku 1948 se objevila první zmínka o možnosti existence jiného směru komunistické strany na Slovensku a obavy z takového počínání. Tyto obavy vyslovil ve svém referátu Viliam Široký¹²², poukazoval na možný výskyt „*vlivu maloměšťáckého nacionalismu v KSS*“.¹²³ Byli zatčeni představitelé slovenské politické scény, jako byl Laco Novomeský, K. Šmidke, E. Friš nebo Gustáv Husák. Byli obviněni ze spolčování proti českému národu, které mělo probíhat již od třicátých let, byli kritizováni za svou účast ve slovenském národním povstání jako důkaz jejich odchylky od zájmů českého národa a za jejich kritický postoj k Sovětskému svazu.¹²⁴

Vyvrcholení procesů se slovenskými buržoazními nacionalisty nastalo v dubnu 1954 v Bratislavě, kde došlo k odsouzení Gustáva Husáka a Laca Novomeského. Nejednalo se však o monstrproces, neboť Gustáv Husák zarytě odmítal veškerá obvinění a nebyl tak podle slov vyšetřujících připraven k veřejnému monstrprocesu.

5.4.1 Případy – Vlado Clementis, Gustav Husák, Laco Novomeský

Na jaře roku 1950 se objevila kritika tehdejšího ministra zahraničních věcí Vlado Clementise. Byl obviněn z buržoazního nacionalismu a nepřátelského postoje k Sovětskému svazu. Clementis v době druhé světové války vyjádřil nesouhlas se smlouvou Sovětského svazu s Hitlerovým Německem z roku 1939. Bylo usnesením rozhodnuto o jeho odvolání z funkce ministra zahraničí a měl se podrobit přísné

¹²¹ II. rezoluce Informačního byra o Komunistické straně Jugoslávie – odsouzení vývoje v Jugoslávii v roce 1949, J. B. Tito se vzepl požadavkům Stalina a neuplatňoval sovětskou cestu.

¹²² Viliam Široký (1902-1971) sl. komunistický politik, člen ÚV KSČ, později jejího předsednictva a tajemník, náměstek předsedy vlády 1945-53, 1953-63 předseda vlády, nesl značný podíl na politických procesech.

¹²³ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien : Europa-Verlag, 1970, 319s., str. 42.

¹²⁴ Tamtéž, str. 43.

sebekritice. Kritika se stupňovala, hlavními iniciátory byl Kopřiva, Ďuriš a Slánský. Clementis zůstal ve straně osamocený, a ačkoliv se snažil o sebekritiku ještě na IX. sjezdu strany, bylo již předem rozhodnuto o jeho odsouzení. Byl obžalován z velezrady a vyzvědačství. Odsouzen byl k trestu smrti, který byl vykonán popravou dne 3. prosince 1952.

Propojenost stranického aparátu a justičních orgánů je velmi dobře vidět na případu Gustáva Husáka a spol.¹²⁵ Obžaloba vyšla z pera ministerstva národní bezpečnosti, které postrádalo jakékoliv důkazy. Oznámení projednal ústřední výbor komunistické strany Slovenska a rozhodl o přepracování oznámení po sestavení zvláštní stranické komise, která měla zlepšit trestní oznámení a najít nové důkazy. Přepracovaná obžaloba byla schválena politickým sekretariátem, kde byly stanoveny i výše trestů pro obžalované. G. Husáka na doživotí a Laca Novomeského na 16 let s tím, že měl být po pěti letech propuštěn. Před soudem probíhal proces přesně podle scénář orgánů ÚV KSČ a KSS. Gustáv Husák byl 24. dubna 1954 odsouzen na doživotí a L. Novomeský na deset let.¹²⁶ To, že rozsudky byly vyneseny až po smrti Stalina a Gottwalda možná zachránilo Husáka a další před popravou. G. Husák byl propuštěn na svobodu roku 1960 při vyhlášení široké amnestie tehdejším prezidentem A. Novotným.

5.5 SÍLA SELSKÉHO STAVU – PROCESY S ROLNÍKY

Rolnický stav byl vždy důležitou ekonomickou jednotkou státu. Vytvářel silnou součást celého středního stavu novodobé historie. Ve dvacátém století pak prodělal několik významných změn, které ho v pozdějších dobách výrazně poznamenaly. Nejdříve se podílel a spoluvytvářel nový československý stát. Vzhledem ke své významnosti zejména na vesnicích se podílel na politickém a kulturním životě společnosti. Sedláci zastávali důležité funkce v občanském životě a dávali lidem obživu. Sedlákům a jejich synům se dostávalo výborného vzdělání a byli považováni za šířitele pokroku a nových metod v zemědělství. Tradice a vztah k půdě se dědil z otce na syna.

Ve třicátých letech na ně nemalou měrou dopadla hospodářská krize, která v některých pohraničních částech republiky vznítla národnostní otázky, které do té doby neměly větší váhy. Do selského stavu v rozmezí třicátých a čtyřicátých let patřily selské usedlosti různých velikostí od deseti do padesáti hektarů půdy. Po druhé světové

¹²⁵ Spolu s Gustávem Husákem byl ještě odsouzen D. Okáli na 18 let, L. Holdoš na 13 let a I. Horváth na 22 let odnětí svobody.

¹²⁶ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien : Europa-Verlag, 1970, 319 s., str. 73-4.

válce došlo k úbytku selských rodin, zejména v pohraničí, kde mnohé německé ale i maďarské rodiny byly odsunuty. Došlo k odtržení Podkarpatské Rusi a selský stav prodělal zmenšení hospodářství na jednotky o pouze dvanácti hektarech. Opuštěná půda po odsunutých usedlících se včleňovala do státních nebo školních statků. Pohraniční německé zemědělství tak definitivně po válce skončilo.¹²⁷

Pouhé tři roky, mezi lety 1945-48, znamenaly na vesnici a zejména v selském, resp. rolnickém stavu sociální a kulturní revoluci, konfiskace kolaborantského majetku, přiděl německé půdy, rozsáhlá migrace usedlíků a příchod lidí bez vztahu k půdě. Vytváření horských pasteveckých družstev a jiných nepřírozených státních hospodářství změnilo skladbu tehdejšího venkova.

Zemědělská politika poválečné vlády umožňovala a podporovala rozvoj malovýroby a státní kroky, které k tomu vedly, nemalou měrou pomohly i rolnickému stavu – např. státní intervence zemědělských výrobků.¹²⁸ V roce 1946 byla schválena soustava opatření tzv. Ďurišových zákonů, které prosadily přidělování zkonfiskované půdy, přidělování traktorů, subvence nových mechanismů a pročištění katastru nemovitostí. Nezbytnost přijmutí těchto opatření byla známá již z předválečných let, kde tyto snahy přerušila válka. Při praktickém zavádění těchto opatření se však ukázalo, že podpora jde převážně budoucím zakládáním družstevním strukturám, jako bylo později JZD¹²⁹. Malovýroba, střední a velcí velkostatkáři byli zvýhodňováni stále méně a méně.

Zásadní změnu v poválečném vývoji zasadil únorový komunistický převrat. Sovětská ideologie zemědělství se rozšířila do všech sovětských satelitů. V červnu roku 1948 zasedlo v Bukurešti Informační byro komunistických stran, kde došlo k důrazné kritice jugoslávské cesty ke kolektivizaci venkova a ke kritice mírného postoje Jugoslávie ke kulakům. Československé vedení KSČ vyslovilo stoprocentní souhlas s touto kritickou rezolucí a dalo na vědomí, že plně podporuje a bude praktikovat vzor sovětské kolektivizace a linii Kominformy.¹³⁰ V listopadu 1948 proběhla diskuze na vedení ÚV KSČ, kde si historik Antonín Václavů s odstupem let při studování Bukurešťské rezoluce zaznamenal poznámky k probíhající diskusi na téma vesnice a kolektivizace. „*Primitivnost diskutujících je přímo otřesná. Jediný, kdo byl schopný*

¹²⁷ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5. Str. 8.

¹²⁸ Tamtéž, str. 10.

¹²⁹ JZD – jednotné zemědělské družstvo, zemědělský podnik podle socialistického typu.

¹³⁰ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 14.

uvažovat v politicko-hospodářské úrovni, byl Gottwald. Ďuriš, ač ministr zemědělství, nebyl schopen podat jediný produktivní návrh. Jeho referát je pel-mel, trochu informací a většina naprostého myšlenkového zmatku. Krosnář nic než žvanil. Zápotocký se zde projevil jako typický omezený odborář nepřátelsky hledící na celou vesnici. Byl pro okamžitou kolektivizaci, pro kritiku politiky prováděné do února 1948, sedláci nesmějí počítat nadále se subvencemi. Na úrovni mluvil J. Frank. Stavěl se za správnost politiky do února, nespěchat s kolektivizací. (...) Švermová sice ve svém pozdním věku říkala, že si před odchodem domů dali v Moskvě slovo, že u nás kolchozy dělat nebudou, když viděli, jak to vypadá v SSSR, avšak na tomto zasedání předsednictva není zde ani stín toho, co pak říkala ve svém stáří. (...) Gottwald zde v podstatě říká, co řekl pak na zasedání ÚV KSČ v listopadu. Základní myšlenka: o kolchozech nebudeme mluvit, budeme je dělat.“¹³¹ Kolektivizace venkova tak mohla začít.

Bylo důležité rozšířit mezi lid povědomí vesnického nepřítele, odstranit tak vážnost a hodnoty selského stavu a pojmenovat nepřítele pro ostatní lid. Pro komunistickou propagandu byl vybrán pojem „boháč“ nebo někdy kulak. Vzbuzoval v lidech emoce, závist a touhu po odstranění. Možnost perzekuce kulaků byla nejprve dána výměrem půdy, jindy zase odvod nebo neplnění zemědělských dodávek nebo subvence traktorů v minulosti. Nedefinovaná definice kulaku tak vyhovovala všem, neboť mohli provozovat lokální libovůli a bezpráví na kulacích, resp. vesnických boháčích.

5.5.1 Další právní prameny

V předúnorové době bylo přijato několik zemědělských zákonů. Již zmíněné Ďurišovy zákony, z nichž především zákon č. 55/1947 Sb. o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, podle kterého se mohly ukládat i represivní sankce za zanedbání zemědělské výroby. K tomuto zákonu byla vydána vyhláška č. 612/1949 Ú.l., podle níž se především vykupovaly mechanizační prostředky od vesnických boháčů pro neplnění výrobních či výkupních smluv nebo protože nebyly údajně využívány. Jednalo se o represii a znemožňování zemědělské výroby vesnickým sedlákům. Dále byl vydán zákon č. 126/1946 Sb. o úpravě pachtovného, který měl usnadnit převzetí sedlácké půdy anebo zavedení státní správy nad sedláckou půdou.

¹³¹ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 15, poznámka 13.

V roce 1948 byl přijat scelovací zákon, který pomocí komasace připravoval půdu pro zakládání JZD nebo státních statků. Jako za další perzekutivní zákon proti sedlákům lze považovat zákon č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu. Tento zákon stíhal i prodej malého množství masa, mouky nebo tuku vysokými tresty například až dvaceti lety těžkého žaláře. Tresty vůči sedlákům byly většinou odnětí svobody, propadnutí jmění nebo zákaz pobytu. Trest odnětí svobody si většina sedláků odpykala v táborech nucených prací, zřízených zákonem z roku 1948. K rozpravě o zřízení TNP řekl v září 1948 Gottwald: „*Budeme to dělat, ale nemusíme o tom mluvit.*“¹³²

V roce 1949 byl založen nový referát č. 44 pro otázky kolektivizace při ústředně Státní bezpečnosti. Zabýval se rozdáváním úkolů v otázkách kolektivizace a rozšiřování sítě informátorů zejména na vesnici. Referát používal donucovací prostředky k násilné kolektivizaci, a to zejména odebírání honebních a rybářských lístků, zbrojních pasů nebo vylučování dětí ze studií.¹³³

Od 1. srpna 1950 do konce prvního čtvrtletí roku 1951, tedy v počátcích zostřeného boje proti sedlákům, bylo potrestáno 48 485 rolníků, což bylo 39 % z celkového počtu potrestaných občanů. Z tohoto počtu tvořili drtivou většinu (82 %) rolníci s výměrou půdy do 20 hektarů, oproti sedlákům nad 20 hektarů, kterých bylo odsouzeno necelých 18 %. Počet potrestaných sedláků, kteří byli považováni za hlavní nepřítel na vesnicích, od té doby vytrvale rostl.¹³⁴ V polovině padesátých let přežívalo podle statistiky 9 384 zemědělských usedlostí nad 15 hektarů, z toho necelé tři tisíce nad 20 hektarů. V poměru s existencí kolem 15 000 obcí to znamenalo ani ne jednoho kulaka na jednu obec.¹³⁵

Delikty zemědělců měly být vyšetřovány okresní bezpečností trojkou. Slovní a méně významné hospodářské přestupky, zejména spáchané menšími rolníky, měly být posuzovány mírněji, napomenutím nebo varováním. Tvrdší postup však panoval při přestupcích vesnických boháčů. Z tajných pokynů ministra Kopřivy z konce roku 1950 jasně vyplývaly nejpálčivější problémy s kolektivizací na vesnici. Zejména požadoval

¹³² JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 25, poznámka 32.

¹³³ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 148.

¹³⁴ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 46.

¹³⁵ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 150.

odhalovat nepřítel z řad velkých rolníků a předkládání spisů prokurátorům s jasnými závěry a odhalenými skutečnostmi pro zjevné odsouzení.¹³⁶

Největší vlna politických procesů s rolníky, resp. vesnickými boháči proběhla v letech 1950-52. Většina odsouzených v zemědělských politických procesech byla obviňována z úmyslné hospodářské sabotáže. V rozsudcích se důvody sabotáže velmi různily, od úmyslu zničit úrodu, špatného obdělávání půdy až po zatajování plochy půdy nebo nechut' zásobovat. Absurditou byly provokace Státní bezpečnosti, jako bylo časté obvinění z nasazení pilousů¹³⁷ do státního skladu s úmyslem zamořit jej.¹³⁸ V následujících dvou letech se počet procesů se zemědělci snižoval. Jednak šlo o nespokojenost s vývojem v zemědělských procesech a očekávané výsledky se minuly účinkem na vesnické obyvatelstvo. Dosah procesů byl pouze regionální, snaha o celostátní rolnický politický proces nebyla naplněna.

Počet zemědělců odsouzených v letech 1948-1955 se pohybuje kolem 63 000 lidí. Za trestné činy protistátní povahy bylo odsouzeno 12 % rolníků.¹³⁹

5.5.2 Případy – případ Babice a jiné

Politické procesy na vesnici se vyznačovaly podobným scénářem. Zemědělci byli obviněni z nepřátelství k režimu a kolektivizaci. Mezi menší procesy, ale se stejným hrůzným rozsudkem smrti patřily například případy, které se odehrály ve vesnicích Kluky, Kloubalova Lhota nebo Louny.

V případě obce Kluky bylo v květnu 1953 obžalováno za velezradu a vyzvědačství deset rolníků, ve vedlejším procesu pak dvacet jedna rolníků k vysokým trestům. V roce 1965 inspekce ministerstva vnitra prokázala, že se jednalo o řízenou provokaci Státní bezpečnosti. K trestům smrti byli v procesu Kloubalova Lhota odsouzeni a popraveni tři zemědělci, neboť prý jako vesničtí boháči zavraždili předsedu rodícího se zemědělského družstva. V roce 1965 je soud zprostil viny.¹⁴⁰

Nejrozsáhlejší případ procesů proti rolníkům se odehrál v Babicích v červenci roku 1951. Do dnešního dne panují v babickém případě nejasnosti. Ústřední postavou tohoto procesu byl Ladislav Malý, který měl spolu s dalšími zastřelit 2. července 1951

¹³⁶ JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5, str. 28.

¹³⁷ Pilous černý (Calandra granarius) významný škůdce obilních sýpek, který vyžírání obilná zrna, rozšířen po celém světě. (http://www.guh.cz/edu/bi/biologie_bezobratli/html09/foto_073.html)

¹³⁸ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 150.

¹³⁹ Tamtéž, str. 152.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 154.

v Babicích na schůzi národního výboru tři místní členy KSČ. O třináct dní později vynesl Státní soud sedm trestů smrti a několik trestů odnětí svobody vyšších jak dvacet let. Postava Ladislava Malého jako člena americké zpravodajské služby nebo jako člena Státní bezpečnosti dodnes není vyjasněna. Vraždu členů KSČ v Babicích mohla provést i krajská správa Státní bezpečnosti v Jihlavě, neboť zpráva Generální prokuratury z října 1952 se o této možnosti také zmiňuje. V souvislosti s tímto případem byl později uskutečněn i vedlejší proces s pomahači „vrahů z Babic“, který se týkal i některých církevních hodnostářů. Došlo tak k propojení zemědělských procesů s církevními a zámince k vytvoření údajné konspirace a konstrukce monstrózního spiknutí Vatikánu a dalších skupin nepřátel komunismu.¹⁴¹

5.6 REVOLUCE POŽÍRÁ SVÉ DĚTI – PROCESY SE ČLENY KOMUNISTICKÉ STRANY

Proces se členy komunistické strany byl největší svého druhu v sovětském bloku. Na přípravu procesu a hladký průběh po sovětském vzoru přijeli dohlížet tři zvláštní poradci ze Sovětského svazu, kterým věrně sloužil celý justiční aparát. Proces proběhl v listopadu 1952 a hlavní postavou v tomto procesu byl Rudolf Slánský, nejbližší Gottwaldův spolupracovník, dále pak dva jeho zástupci, ministr zahraničních věcí, několik náměstků ministra (Šváb¹⁴², Reicin¹⁴³, Margolius, Löbl¹⁴⁴, London¹⁴⁵, Fischl a Hajdů), velitelé Státní bezpečnosti a velitelé sektoru v bezpečnosti, náčelník generálního štábu armády a několik generálů, vedoucí funkcionáři ústředního i krajského sekretariátu KSČ, bývalý předseda a členové Sboru pověřenců, vedoucí funkcionáři a kapitáni československého hospodářství. Obžaloba obsahovala nejtěžší trestné činy jako velezradu, špionáž a dokonce i pokus o zavraždění Klementa Gottwalda a J. Švermy¹⁴⁶. Rudolf Slánský nebyl ve straně příliš oblíben, velmi sledován a kriticky hodnocen byl

¹⁴¹ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 155.

¹⁴² Karel Šváb (1904-1952) člen ÚV KSČ, 1946 vedoucí evidenčního odboru ÚV KSČ, který měl zpravodajské úkoly, 1951 zatčen a odsouzen spolu se Slánským.

¹⁴³ Bedřich Reicin (1911-1952) po únoru náměstek MNO pro kádrovou práci 1948-51, organizátor čistek v armádě, zatčen a popraven.

¹⁴⁴ Eugen (Evžen) Löbl (1907-1987) člen ÚV KSČ, náměstek ministra zahraničního obchodu 1945-49, zatčen v roce 1949, odsouzen na doživotí v procesu se Slánským v roce 1952, propuštěn v roce 1960, o tři roky později rehabilitován, v roce 1969 odešel do zahraničí a zemřel v USA.

¹⁴⁵ Arthur London (1915-1986) náměstek ministra zahraničních věcí 1949-51, odsouzen nezákonně na doživotí, 1956 propuštěn, 1963 rehabilitován, odstěhoval se do Francie za rodinou své manželky.

¹⁴⁶ Jan Šverma (1901-1944) komunistický činitel, účastník protinacistického odboje, člen Komunistického svazu mládeže a KSČ 1921, profesionální politik od roku 1924, člen politbyra i sekretariátu ÚV KSČ 1929-38.

od Václava Kopeckého, Antonína Zápotockého, Alexeje Čepičky a Antonína Novotného. Na Slánského pozici a na pozici ostatních obviněných čekali jiní.

Politickým procesem proti členům komunistické strany vyvrcholila „mechanika“ výroby politických procesů. Obžalovaní se domnívali, že svými doznáními slouží straně a že si komunistické vedení přeje jejich doznání. Marie Švermová k tomu řekla: „*Byli jsme od mládí vychováváni k tomu, abychom kladli zájem strany nade vše a pro stranu dovedli všechno obětovat i sebe. Po sepsání svého ‚doznání‘ jsem prohlásila referentovi, že všechno, co jsem napsala, je lež, že před soudem sice budu vypovídat podle toho, co jsem sepsala, poněvadž to považuji za úkol daný mi stranou – ale jednou že pravda stejně vyjde najevo.*“¹⁴⁷

Tlak okolních států na odhalení spikleneckého centra v řadách československé komunistické strany stále sílil, snaha o odhalení československého Rajka tlačila bezpečnostní orgány k odhalení velkého protistátního spiknutí. Hlavním vodítkem k odhalení spiknutí v Československu byl seznam osob, které byly zmíněny v souvislosti s Rajkovým procesem. Nejdříve se považoval za ústřední osobu Vlado Clementis, který nejprve působil jako hlavní obviněný v procesu s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty. Ten byl však poté přeřazen do procesu s Rudolfem Slánským jako vedlejší postava. Dále byla snaha provést tento proces s O. Šlingem a Marií Švermovou jako hlavními protagonisty velkého spiknutí proti republice a straně. Avšak soukolí dějin si vybralo za oběť Rudolfa Slánského. Od léta 1951 se začalo objevovat v protokolech o výsleších již zatčených osob, jako byl Šling nebo Švermová, stále častěji jméno Slánský. Obrat na jeho osobu byl zapříčiněn i změnou ve funkci velitele vyšetřovacího sektoru pro stranické a politické delikty, kde K. Švába vystřídal A. Keppert, který vynikal nepřátelstvím k sionismu. Rudolf Slánský jako politik židovského původu uvízl osudově v hledáčku nového velitele. Veškeré materiály a příprava procesu byla konzultována s Moskvou ještě dříve než s vedením KSČ.¹⁴⁸

5.6.1 Příklad – Rudolf Slánský a spol.

Rudolf Slánský se stal obětí vlastního kolotoče politických procesů, který pomáhal předtím roztáčet. Na jaře roku 1951 se již zatčené osoby, jako byl Karel Šváb nebo Arthur London, začali zmiňovat a obviňovat Rudolfa Slánského z mnoha chyb,

¹⁴⁷ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 125.

¹⁴⁸ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. -- xxxvii, 319 s, str. 54.

kterých se dopustil především v personální (tehdy kádrové) politice a při přípravě údajného spiknutí. V červenci stejného roku putovaly materiály do Moskvy k posouzení Stalinovi. Ten je označil za nedostatečně připravené. V souvislosti s touto nepřipraveností byl odvolán hlavní sovětský bezpečnostní poradce Bojarský a byl nahrazen Besčanovem. Ještě však na konci červenci, když už bylo de facto rozhodnuto o obvinění Slánského, dostal Slánský u příležitosti jeho padesátých narozenin nejvyšší československé vyznamenání¹⁴⁹, gratulace z Moskvy se však nedočkal. Moskva byla v tomto případě méně pokrytecká než Praha.

Pouhé tři měsíce poté, v září stejného roku, byl Slánský na zasedání ÚV KSČ podroben ostré kritice. Vyčítána mu byla především špatná personální politika a nadřazování stranického aparátu státním institucím. Slánský byl odvolán z funkce generálního tajemníka a stal se náměstkem předsedy vlády. Na podzim sílil tlak Moskvy na zatčení Slánského, i když důkazy proti němu nebyly skoro žádné. Východiskem z důkazní nouze se stal nakonec tzv. dopis Velkému metaři, který byl doručen agentem zahraniční tajné služby do republiky na začátku listopadu. V dopise se uvádělo, že pro adresovaného hrozí nebezpečí politického procesu, zahraničí mu nabízí možnost útěku a bezpečný úkryt. Dodnes se přesně neví, zda se jednalo o provokaci Státní bezpečnosti. Slánský byl zatčen 24. listopadu 1951. Ve stejný den v souvislosti se Slánským byli zatčeni i B. Geminder¹⁵⁰, J. Taussigová¹⁵¹ a Richard Slánský, v další vlně R. Margolius¹⁵², L. Frejka¹⁵³, J. Goldmann, J. Frank¹⁵⁴ a A. Simone¹⁵⁵. Došlo i k výměně na postu ministra národní bezpečnosti, kde Ladislava Kopřivu nahradil Karol Bacílek^{156 157}.

¹⁴⁹ Řád Klementa Gottwalda za budování socialismu.

¹⁵⁰ Bedřich Geminder (1901-1952) český komunistický politik, ředitel tiskového a zpravodajského ústavu v Moskvě 1943-46, vedoucí mezinárodního oddělení ÚV KSČ 1946-51, vedoucí zahraničního vysílání Čs. rozhlasu 1951, odsouzen se Slánským, popraven 3. prosince 1952.

¹⁵¹ Jarmila Taussigová (1914) komunistická funkcionářka, vedoucí sekretariátu R. Slánského, ústřední postava v komisi stranické kontroly ÚV KSČ 1948-51, zatčena, uvězněna a odsouzena na 25 let v roce 1954, propuštěna amnestií v roce 1960.

¹⁵² Rudolf Margolius (1913-1952) člen YMCA, prošel koncentračními tábory, šéf kabinetu ministra obchodu 1948-49, sjednával hospodářské dohody se západními státy, popraven 3. prosince 1952.

¹⁵³ Ludvík Frejka (1904-1952) český národohospodář, v KSČ od roku 1923, přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky do roku 1952, zatčen a popraven spolu se Slánským.

¹⁵⁴ Josef Frank (1909-1952) komunistický činitel již před válkou, vězněn v Buchenwaldu, člen ÚV a předsednictva ÚV KSČ do roku 1952, tajemník ÚV KSČ 1951-52, zatčen a popraven v procesu se Slánským.

¹⁵⁵ André Simone (1895-1952) spisovatel a komunistický novinář v Německu, Francii, SSSR, Španělsku, USA a Mexiku, vrátil se do ČSR v roce 1946, zatčen a popraven v procesu se Slánským.

¹⁵⁶ Karol Bacílek (1896-1974) slovenský komunistický politik, 1952-53 ministr národní bezpečnosti, jeden z hlavních aktérů nezákonností padesátých let.

Příprava procesu zabrala celý rok. Slánský zpočátku odmítal jakákoliv obvinění ze zrahy nebo spiknutí a připouštěl jen politické chyby. Pod tlakem výslechů se pokusil v lednu 1952 dokonce i o sebevraždu. Poté pochopil, že odpor je marný a přiznával některá smyšlená obvinění.

Byla ustanovena zvláštní tzv. dokumentační komise, která měla obstarávat důkazy převážně z archivu ÚV KSČ proti Slánskému. Dále byla ustanovena i tzv. komise znalců, kteří vypracovali na šedesát neobjektivních a dehonestujících posudků na činnost Rudolfa Slánského. Pro účely procesu byl vypracován i tzv. otázkový protokol, který měl poté sloužit při veřejném procesu jako scénář.¹⁵⁸ Mediální kampaň v novinách rozpoutala veřejné odsouzení Rudolfa Slánského a souhlas s jeho popravou.¹⁵⁹

Rozsudky byly vyneseny 27. listopadu 1952. Rudolf Slánský byl odsouzen za velezradu, vyzvědačství, sabotáž a vojenskou zradu podle §§ 78, 84, 86 zákona č. 86/1950 Sb. k trestu smrti, spolu s ním dostali trest smrti Geminder, Frejka, Frank, Clementis, Reicin, Šváb, Margolius, Fischl, Šling a Simone. K doživotnímu vězení byli odsouzeni London, Löbl a Hajdů.¹⁶⁰

5.7 VÝCHOVA MLÁDEŽE – PROCESY S MLÁDEŽNICKÝMI ORGANIZACEMI

Snaha rozšířit vliv komunistické strany nevynechala ani mládež. Po druhé světové válce se obnovila řada prvorepublikových mládežnických spolků, jako byl skautský spolek Junák, spolky mládeže YMCA a YWCA¹⁶¹ a další například vysokoškolské spolky, které nezapadaly do konstrukce komunistické strany. Tyto spolky se těšily u mládeže velké oblibě a měly velký vliv na mínění mladých lidí. Komunisté cítili, že ač jejich Svaz socialistické mládeže oplýval masivní podporou, svými tradicemi a hodnotami nemohl například skautskému hnutí konkurovat.¹⁶² Tyto organizace byly postaveny mimo zákon a musely se stáhnout do ilegality. Byly označeny jako „*agentury zrádců, špiónů a zaprodanců politické emigrace*“¹⁶³.

¹⁵⁷ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970, 319 s. str. 57-59.

¹⁵⁸ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970, 319 s, str. 60.

¹⁵⁹ Příloha č. V až VIII – Rudé právo – reportáž z procesu s Rudolfem Slánským.

¹⁶⁰ Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970, 319 s, str. 63.

¹⁶¹ YMCA - Young Men's Christian Association; YWCA - Young Women's Christian Association.

¹⁶² ZACHARIÁŠ, Jiří: Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka, aneb, Karel Průcha a spol., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 271s. ISBN 80-86621-12-X, str. 19.

¹⁶³ Tamtéž, str. 18.

5.7.1 Případy – proces s Junákem a skautským hnutím

Zatýkání představitelů skautského hnutí začalo již na počátku roku 1949. Vyvrcholením menších procesů byl proces s vedoucími činiteli Junáka v květnu 1952. Státní soud odsoudil ilegální vedení Junáka za úmysl rozvrátit jednotu ČSM¹⁶⁴, za úmysl zničit lidově demokratické státní zřízení a úmysl podvrátit společenský řád republiky zaručený ústavou. Bylo odsouzeno deset členů Junáka podle § 78, odst. 3a, 1c trestního zákona, dále za trestný čin sdružování proti republice podle § 80, odst. 1 trestního zákona.¹⁶⁵ Tresty byly stanoveny v rozmezí šesti měsíců až patnácti let odnětí svobody. V tomto procesu byl odsouzen dlouholetý člen a propagátor skautského hnutí Dr. Karel Průcha, kterému byl vyměřen trest odnětí svobody na patnáct let.

Na konci května, dne 27. a 28. května 1952, v souvislosti s procesem s Dr. Karlem Průchou byla souzena další skupina skautských členů. Byli odsouzeni Josef Nebeský, Cyril Jarý, Jaroslav Krčál, František Novotný a další za trestný čin sdružování proti republice podle § 80, odst. 1 trestního zákona a za trestný čin nepřátelského jednání proti republice podle § 129 trestního zákona. Tresty v tomto procesu se pohybovaly pouze v rádech několika let a měsíců.¹⁶⁶

¹⁶⁴ ČSM – Československý svaz mládeže

¹⁶⁵ ZACHARIÁŠ, Jiří: Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka, aneb, Karel Průcha a spol., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 271s. ISBN 80-86621-12-X, str. 38.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 38.

6 REHABILITACE

Po smrti Stalina a následně Gottwalda v roce 1953 se začaly množit stížnosti na práci bezpečnostních složek a justice v případech politických procesů. V roce 1955 byla zřízena tzv. Barákova vyšetřovací komise, která měla odhalit a zrevidovat politické procesy. Tato komise se však minula účinkem. Na vyšetřování se totiž podílely osoby, které se politických represí v minulosti jasně účastnily. Komise neměla zkoumat otázku viny, ale pouze přehodnocovat výše trestů, které byly ukládány. Závěr z tohoto vyšetřování ve formě směrnice komunistického vedení zněl jasně. Političtí vězni byli odsouzeni právem, a pokud docházelo k nezákonnostem, tak za ně nese odpovědnost Státní bezpečnost a Rudolf Slánský, který ji měl na starosti. Nejjednodušší řešení je svěst vinu na mrtvého. Nebylo možné najít pravé viníky, neboť ti stále ještě seděli ve vysokých funkcích strany.¹⁶⁷

Nedostatečné výsledky Barákovy komise a nové mezinárodní skutečnosti, jako byl XX. sjezd KSSS a odhalení kultu osobnosti Stalina, měly za následek zřízení další komise. V roce 1962 byla zřízena zvláštní komise ÚV KSČ tzv. Kolderova komise¹⁶⁸. Kolderova komise uvolnila cestu k soudním rehabilitacím, které však provázela řada problémů. Soudy se nemohly shodnout na podobě rehabilitací, a tak se používaly dva způsoby – žaloba pro porušení zákona nebo obnova řízení. Výsledkem však bylo jen malé číslo skutečně rehabilitovaných osob. Důvodem byl i tehdejší prezident Antonín Novotný, který rehabilitacím nepřál. Obrat nastal až po lednu 1968, kdy sílila kritika na Antonína Novotného. V březnu byl nahrazen Ludvíkem Svobodou.

V roce 1968 byla proto zřízena nová komise, která měla rehabilitovat politické vězně. Jednalo se o tzv. Pillerovu komisi, v níž zasedal i historik Karel Kaplan. Závěry Pillerovy komise vznikaly v době společenského uvolnění Pražského jara. Vpád vojsk Varšavské smlouvy tyto závěry značně pochroumal a upravil. Schválení Pillerovy zprávy o nezákonnostech v padesátých letech se odsunulo až na rok 1971. Absurdita systému vyústila ve zřízení další komise, která měla ukončit činnost předchozí Pillerovy komise. Ve zprávě této nové komise ÚV KSČ se uvádí: *„Iniciativu v komisi (Pillerově – pozn. autorky) převzaly revizionistické a pravicově oportunistické síly vedené Karlem Kaplanem. Tak se cíl a výsledky práce této komise zcela převrátily a komise ve velké*

¹⁶⁷ O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968), Praha: Florenc, 1990. 167s., str. 5.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 6.

většinou přešla na platformu pravice.¹⁶⁹ Pillerova komise označila odpovědné osoby za nezákonnosti v padesátých letech. Jednalo se o A. Novotného, V. Širokého, K. Bacílka, P. Davida, B. Köhlera, J. Urválka a Š. Raise. Vedení KSČ jim ovšem zrušilo usnesení o pozastavení členství ve straně a oni nadále byli řádnými členy strany. Strana prý vzala v úvahu jejich celoživotní práci a tato pochybení nebyla tak markantní, aby přišli o členství ve straně. Gustáv Husák se tak snažil zamést věci týkající se strany, které by ji mohly poškodit navenek.

V roce 1968 byl přijat zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci, který měl završit rehabilitace osob. Z 2900 osob byli skoro všichni zcela rehabilitováni a zbaveni obvinění. Jen u necelých 190 osob došlo k potvrzení rozsudku nebo jen ke zmírnění trestu. Radost z rehabilitací se však s nástupem normalizace vytratila. V sedmdesátých letech byly tyto rehabilitační procesy revidovány a u 1714 osob generální prokuratura obhájila dřívější rozsudky.¹⁷⁰ Tento zákon byl derogován zákonem z roku 1990.

V roce 1990 došlo k přijetí zákona č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, který v novém demokratickém zřízení měl napravit a dokončit rehabilitaci politických, komunistických vězňů. Tato satisfakce však přišla příliš pozdě. Řada politických vězňů se jí bohužel nedočkala. Ani tato soudní rehabilitace neproběhla bez komplikací a nových křivd. Jednalo se jen o některé tresty, jako bylo rozvracení republiky, pobuřování, podvracení republiky nebo opuštění republiky a několik dalších. Byly vyměřeny zbytkové tresty, což mnohdy bylo bráno za urážku politickým vězňům. Některé procesy se musely dostat až k Ústavnímu soudu a trvaly několik let (např. proces s Vladimírem Hučínem, kterého Ústavní soud až v roce 2006 rehabilitoval). Také nedošlo k vrácení zabraného majetku. Političtí vězni se museli sami domáhat u soudu zabraného majetku, ten jim však nebyl vrácen, neboť noví majitelé ho prý nabyli v dobré víře. Trnitá cesta politického vězně tak pokračovala i v novém demokratickém zřízení.

¹⁶⁹ O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968), Praha: Florenc, 1990. 167s., str. 9.

¹⁷⁰ KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7, str. 220.

7 KONSEKVENCE POLITICKÝCH PROCESŮ V 50. LETECH ZASAHOJÍCÍ DO SOUČASNOSTI

Dosah politických procesů do současnosti je důsledkem neodsouzení viníků za politické procesy a hledání odpovědí na otázky míry odpovědnosti a schopnosti vzepřít se režimu nebo jít s proudem. V roce 2007 byla odsouzena za svůj podíl na justiční vraždě Milady Horákové de facto jediná aktivní účastnice politických procesů v padesátých letech Ludmila Brožová-Polednová. Paradoxem zůstává, že to je opět žena, která je souzena za takový čin. Ludmila Brožová-Polednová působila na prokuratuře Státního soudu v letech 1950-52 a byla jednou z prokuratury, která se aktivně účastnila procesu s Miladou Horákovou. Byla absolventkou dvouleté Právnické školy pracujících. Jako mladá prokurátorka byla dosazena k tomuto procesu, aby odsouzení tří žen mužem nevyvolalo u veřejnosti lítost.

V listopadu 2007 byla bývalá prokurátorka odsouzena k osmiletému nepodmíněnému trestu. Předseda senátu připustil, že ze zdravotních důvodů možná nenastoupí k výkonu trestu, zdůraznil však důležitost samotného odsouzení jako takového i v kontextu morálního odsouzení zločinů komunismu. V únoru 2008 Vrchní soud v Praze rozhodl, že čtyřnásobná justiční vražda z roku 1950 je promlčena, a tímto rozhodnutím byla osvobozena. Nejvyšší státní zástupkyně však případ vrátila vrchnímu soudu k posouzení a dne 11. září 2008 byla Ludmila Brožová-Polednová ve svých osmdesáti sedmi letech odsouzena k 6 letům odnětí svobody nepodmíněně, pod dolní hranicí trestní sazby. Využita byla pro ni právní úprava z dob Rakousko-Uherska, která připouštěla nižší trestní sazbu. Prezident republiky zamítl žádost nejvyšší státní zástupkyně o milost a Ludmila Brožová-Polednová nastoupila v březnu 2009 k výkonu trestu do věznice ve Světlé nad Sázavou. Ústavní soud v červenci 2009 odmítl její ústavní stížnost a definitivně tak potvrdil její trest.

Společenské mínění se v tomto případě rozdělilo na ty, kteří chtěli jasné potrestání justičních vražd, a na ty, kteří poukazovali na vysoký věk odsouzené a špatný zdravotní stav. Otázkou zůstává, zda by pouhé vyslovení viny a upuštění od potrestání nenaplnilo také svůj účel. Z její výpovědi¹⁷¹ u vrchního soudu vyplývá, že poslouchala tehdejší soudce, že všechno bylo nařízené. Dále řekla, že kdyby nevěřila, že odsouzení Milady Horákové je správné, že by to nedělala, připustila, že vynesení trest byl zbytečně

¹⁷¹<http://www.novinky.cz/domaci/149236-ludmila-brozova-polednova-pri-poprave-horakove-mi-bylo-spatne.html>.

přísný. Na otázku, zda alespoň dnes pochopila, že celý politický proces byl vykonstruovaný, odpověděla, že to stále nechápe. Ludmila Brožová-Polednová se také účastnila politického procesu v roce 1954 proti muži, který vyhazoval mandelinku bramborovou z okna, byl za to odsouzen na dvacet let vězení, i dnes však tvrdí, že to byla sabotáž, tedy souhlasí s takovým trestem.

Stejně jako mi dnes uplynutím času hodnotíme historii jinak, i generace po nás budou tyto události hodnotit s odstupem a nadhledem času.

8 ZÁVĚR

Politické procesy v padesátých letech jsou velmi temnou kapitolou v novodobých dějinách Československa a navazující České republiky. Nedodržování zákonů, ani těch nejelementárnějších lidských práv je smutným důsledkem komunistické ideologie, která v tomto období nedokázala, ba přímo podporovala tyto nezákonnosti. K těmto nezákonnostem a porušování lidských práv docházelo jen tři roky od druhé světové války, od největšího konfliktu novodobých dějin, který měl za následek vyvražďování miliónů lidí.

Z mezinárodního hlediska je nutno říci, že orientace na Sovětský svaz a jeho ideologii byla následkem obětování Československa západními mocnostmi ve prospěch Hitlerovského Německa. Poválečná orientace na východní ideologii tak byla bohužel logickým vyústěním těchto osudových událostí. Přejímání sovětské ideologie a stalinistických metod do československého prostředí bylo nepřírozeným jevem, který pokřivil československý národ na desetiletí dopředu. Režim se zbavil lidí, kteří měli odlišný názor a chtěli pokrok ve společnosti, a chlácholil si obyvatelstvo v beránčí nevědomosti, slepotě a strachu.

Pokřivení justice komunistickou ideologií, využití justice jako zástěrky nezákonností, dosazení lidí jen poplatných režimu mělo za následek mašinérii, ve které uvízli i její tvůrci. Popravy lidí bez důkazů, popravy jen kvůli odlišným názorům, popravy jen kvůli nepohodlnosti člověka, vytvořily atmosféru strachu a masové perzekuce, kde si nikdo nebyl jistý. Nedodržování zákonů, které mělo za následek naprosté pošlapání právní jistoty, zničilo společnost jako celek.

Způsob vybrání jednotlivých politických procesů nebyl náhodný. V některých případech se jednalo o procesy velmi známé, které bychom měly mít stále na paměti. V některých případech se jednalo o procesy méně známé, které ovšem dobře dokládají nezákonnosti a pošlapávání lidských práv komunistickým režimem.

Po listopadu 1989 zde byly snahy o nápravu křivd na politických věznicích, nebyly však dotaženy do uspokojivého konce a odstupem času tyto události stále více vybledávají. Příjmutím zákona č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu došlo alespoň k politickému odsouzení těchto událostí a komunistického režimu, která byla v § 2 označena za organizaci zločinnou a zavrženíhodnou.

Politické procesy by neměly zapadnout do propadliště dějin. Měli bychom je mít stále v paměti jako připomínku toho, kdy se i na našem území, našimi vlastními lidmi prováděli popravy vlastních lidí bez řádného a objektivního vyšetřování, aby už těmto odsouzením činům nikdy nedošlo. Národ, který totiž nezná svou minulost, by se měl obávat o svou budoucnost.

9 POUŽITÁ LITERATURA

Knížní tituly:

- BLAŽEK, P., Kubálek, M.: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, Praha: Dokořán, 2008, 358s. ISBN 978-80-7363-226-7
- CÍLEK, Roman: Čas triumfu, čas pomsty: 1948-1952: pohled do zákulisí politických zločinů, Třebíč: Tempo, 1997. 195 s. ISBN 80-238-1775-2
- CÍLEK, Roman: Přejde Vás smích aneb prokletí moci 1948-53: pohled do zákulisí politických zločinů, Praha: Naše Vojsko, 2008, 197 s. ISBN 978-80-206-0980-9
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky 1945-89, In: Soukup, L. (ed.), Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990, Praha 2002, 416s. ISBN 80-246-0217-2
- DVOŘÁKOVÁ, Zora: Navzdory nenávisti a mstě. Třebíč: Tempo, 2002. 304 s. ISBN 80-238-9190-1
- DVOŘÁKOVÁ, Zora: O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě, Praha: Eva, 2001. 320 s. ISBN 80-238-9161-8
- FILIPOVSKÝ, Jan, Tolar, Jan, Dolenský, Adolf: O obecné části trestního zákona, Praha: Orbis, 1951. 150 s.
- HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Praha: Univerzum, 1990. 350 s. ISBN 80-85207-01-X
- IVANOV, Miroslav: Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové. Praha: Nakladatelství XYZ, 2008. 338 s. ISBN 978-80-7388-035-4
- JECH, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha: Vyšehrad, 2008, 331s. ISBN 978-80-7021-902-7

- JECH, Karel: Soumrak selského stavu 1945-1960, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252s. ISBN 80-7285-010-5
- KAPLAN, Karel: K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: Dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968, Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994. 214 s. ISBN 80-85270-28-5
- KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, Brno: Barrister & Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7
- KAPLAN, Karel: Kronika komunistického Československa, Klement Gottwald a Rudolf Slánský, Brno: Barrister & Principal, 2009. 375 s. ISBN 978-80-87029-53-4
- KAPLAN, Karel: Největší politický proces: M. Horáková a spol., Brno: Doplněk: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky: Archiv hlavního města Prahy, 1996, c1995. 347 s. ISBN 80-85765-58-6
- KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha: Mladá fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8
- KAPLAN, Karel: Politische Persekution in der Tschechoslowakei 1948-1972, Köln: Index, 1983. 55 s.
- KAPLAN, Karel: Proměny české společnosti (1948-1960). Část první, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 313 s. ISBN 978-80-7285-079-2
- Kolektiv autorů: Církevní procesy padesátých let, Kostelní Vydří: Karmelitské nakladatelství, 2002. 278s. ISBN 80-7192-797-X
- KRATOCHVÍL, Antonín: Žaluji. Díl 1., Svědectví a myšlenky o deformacích stalinské justice v Československu, München: CCC Books, 1973. 366 s.
- KUKLÍK, Jan: Vývoj československého práva 1945-1989, Praha: Linde, 2008. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6

- PERNES, Jiří, Foitzik, Jan: Politické procesy v Československu po roce 1945 a "případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14. - 16. dubna 2003 v Praze, Brno: Prius pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze, 2005. 391 s. ISBN 80-7285-053-9 (brož.)
- O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968), Praha: Florenc, 1990. 167s.
- Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-1968) / úvod a závěr Jiří Pelikán. Wien: Europa-Verlag, 1970. 319 s.
- Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice: Horáková a spol., Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950. 275 s. ISBN (Brož.).
- Trestní zákon, komentář k zákonu ze dne 12. 7. 1950 č. 86 Sb., Praha: Orbis, 1953, 596 s.
- UTITZ, Bedřich: Neuzavřená kapitola: politické procesy padesátých let, Praha: Lidové nakladatelství, 1990.133 s. ISBN 80-7022-091-0
- VOREL, J., Šimánková, A., Babka. L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl I., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. 415s. ISBN 80-86621-03-0
- VOREL, J., Šimánková, A., Babka. L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 308 s. ISBN 80-86621-05-7
- VOREL, J., Šimánková, A., Babka. L.: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl III., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 479 s. ISBN 80-86621-06-5
- ZACHARIÁŠ, Jiří: Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka, aneb, Karel Průcha a spol., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 271s. ISBN 80-86621-12-X

Zákony:

- zákon č. 50/1923 Sb.
- zákon č. 126/1946 Sb. o úpravě zemědělských pachtovních poměrů.
- zákon č. 165/1946 Sb. o trestní ochraně národních a znárodněných podniků atd.
- zákon č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletich.
- zákon č. 27/1947 Sb. o trestní ochraně provádění dvouletého hosp. plánu.
- zákon č. 55/1947 Sb. o pomoci rolníkům při uskutečňování zem. výrob. plánu.
- zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky.
- zákon č. 232/1948 Sb. o Státním soudu.
- zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce.
- zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví.
- zákon č. 322/1948 Sb. o advokacii.
- zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad církevní.
- zákon č. 218/1949 Sb. o hos. zabezpečení církví a náb. společností státem.
- zákon č. 86/1950 Sb. trestní zákon.
- zákon č. 87/1950 Sb. o trestním řízení soudním.
- zákon č. 88/1950 Sb. trestní zákon správní.
- zákon č. 89/1950 Sb. o trestním řízení správním.
- zákon č. 119/1990 Sb. o soudních rehabilitacích
- zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu

Internetové zdroje: [online]

- Digitální parlamentní knihovna –
[<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013001.html>]
[<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013002.html>]
[<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013003.html>]
[<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/020schuz/s020009.html>]
[<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/046schuz/s046001.html>]
[http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.html]
[http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.html]
[http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.html]
- Ústav pro studium totalitních režimů –
[<http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>]
[<http://www.ustrcr.cz/cs/zavis-kalandra>]
- Internetový server Totalita –
[http://www.totalita.cz/proc/proc_pikah.php]
- Internetový zpravodajský server –
[<http://www.novinky.cz/domaci/149236-ludmila-brozova-polednova-pri-poprave-horakove-mi-bylo-spatne.html>]
- Digitalizovaný archiv časopisů – Rudé právo
[<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>]

10 PŘÍLOHY

- I. Rudé právo, 1. června 1950, str. 3. – První den procesu s Miladou Horákovou.
- II. Rudé právo, 9. června 1950, str. 3. – Poslední den procesu s Miladou Horákovou.
- III. Rudé právo, 9. června 1950, str. 4 – Poslední den procesu s Miladou Horákovou pokračování.
- IV. Rudé právo, 9. června 1950, str. 5 – Poslední den procesu s Miladou Horákovou dokončení.
- V. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 1 – První den procesu s Rudolfem Slánským.
- VI. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 2 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.
- VII. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 3 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.
- VIII. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 4 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.
- IX. Seznam popravených z politických důvodů seřazený podle data popravy a graf.

I. Rudé právo, 1. června 1950, str. 3. – První den procesu s Miladou Horákovou.

II. Rudé právo, 9. června 1950, str. 3. – Poslední den procesu s Miladou Horákovou.

III. Rudé právo, 9. června 1950, str. 4 – Poslední den procesu s Miladou Horákovou pokračování.

IV. Rudé právo, 9. června 1950, str. 5 -- Poslední den procesu s Miladou Horákovou
dokončení.

V. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 1 – První den procesu s Rudolfem Slánským.

VI. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 2 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.

VII. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 3 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.

VIII. Rudé právo, 21. listopadu 1952, str. 4 – První den procesu s Rudolfem Slánským, pokračování.

Seznam popravených z politických důvodů seřazený podle data poprav.

Příjmení	Jméno	Narození	Poprava
Prieložný	Ladislav	15.9.1923	4.1.1949
Choc	Miloslav	19.1.1925	19.2.1949
Šádek	Slavoj	3.3.1926	19.2.1949
Bacílek	Karel	25.3.1920	24.5.1949
Hruška	Josef	13.4.1883	24.5.1949
Kovaříček	Boris	21.5.1927	24.5.1949
Píka	Heliodor	3.7.1897	21.6.1949
Gonic	Josef	4.3.1902	18.7.1949
Hubálek	Bohuslav	11.10.1903	18.7.1949
Jebavý	Miloslav	27.8.1911	18.7.1949
Sabela	Karel	12.12.1917	18.7.1949
Sok (dříve Sieger)	Vilém	31.12.1902	18.7.1949
Sedláček	Jan	30.3.1912	3.10.1949
Urban	Benjamin	25.11.1908	3.10.1949
Borkovec	Jaroslav	16.6.1906	5.11.1949
Čančík	Emanuel	31.7.1916	5.11.1949
Charvát	Josef	28.7.1923	5.11.1949
Janda	Vratislav	1.8.1913	5.11.1949
Polesný	Vratislav	30.3.1923	5.11.1949
Prokeš	Květoslav	2.6.1897	5.11.1949
Hořejší	Josef	5.12.1910	7.1.1950
Klempt	Bohumil	17.5.1920	7.1.1950
Novotný	Kamil	12.8.1903	7.1.1950
Plzák	Josef	18.4.1920	7.1.1950
Hoche	Bedřich	2.6.1914	14.2.1950
Jaško	Bernard	22.4.1923	17.2.1950
Kalinaj	Pavel	23.10.1915	17.2.1950
Púčik	Albert	7.10.1921	20.2.1950
Tesár	Eduard	19.6.1922	20.2.1950
Tunega	Anton	7.8.1925	20.2.1950
Bušek	Karel	1.3.1920	19.5.1950
Lindner	Ladislav	19.12.1924	19.5.1950
Broj	Stanislav	28.9.1901	23.5.1950
Černý	René	26.7.1914	23.5.1950
Petelík	Čeněk	24.7.1917	23.5.1950
Plešmíd	Miroslav	15.10.1912	25.5.1950
Pohl	Josef	15.4.1911	25.5.1950
Nechanský	Jaromír	4.12.1916	16.6.1950

Wahl	Veleslav	15.5.1922	16.6.1950
Rod	František	15.9.1902	17.6.1950
Tuček	Jan	7.5.1916	17.6.1950
Veselý	Karel	1.1.1917	17.6.1950
Blahník	Jaroslav	2.3.1927	24.6.1950
Buchal	Jan	30.5.1916	27.6.1950
Horáková	Milada	25.12.1901	27.6.1950
Kalandra	Záviš	10.11.1902	27.6.1950
Pecl	Oldřich	14.9.1903	27.6.1950
Havlíček	František	7.8.1925	6.9.1950
Vetejška	Jaroslav	14.5.1926	6.9.1950
Goldschmidt	Josef	15.7.1913	23.9.1950
Lacko	Vojtěch	9.5.1917	7.10.1950
Skokan	František	12.10.1912	7.10.1950
Šatana	Claudius	13.9.1916	7.10.1950
Lednický	Augustín	1.8.1924	10.10.1950
Daněk	Antonín	24.4.1927	14.10.1950
Daněk	Karel	29.9.1923	14.10.1950
Dvořák	František	13.10.1923	14.10.1950
Janouch	Jiří	18.12.1929	21.10.1950
Kodet	Jiří	24.8.1929	21.10.1950
Kysela	Jaroslav	4.2.1932	21.10.1950
Tippl	Václav	3.9.1930	21.10.1950
Janošík	Antonín	26.7.1926	24.10.1950
Lenhard	Rudolf	12.1.1918	24.10.1950
Mana	František	22.10.1910	24.10.1950
Bibza	Samuel	23.11.1912	18.12.1950
Houfek	Bohuslav	17.2.1919	18.12.1950
Judytko	Bedřich	13.5.1914	18.12.1950
Nosák	Ladislav	16.10.1916	18.12.1950
Žingor	Viliam	30.7.1912	18.12.1950
Vrba	Jaromír	5.7.1920	19.12.1950
Lančarič	Rudolf	15.8.1914	17.2.1951
Smolka	Josef	18.1.1909	20.2.1951
Pohl	Rudolf	8.3.1912	14.3.1951
Junek	Václav	9.9.1906	16.3.1951
Lacina	Alois	25.3.1904	16.3.1951
Máša	Karel	27.1.1905	16.3.1951
Kořínek	Tomáš	7.3.1920	10.4.1951
Kořínek	Vladimír	23.7.1911	10.4.1951
Kruliš	Bohumil	1.6.1908	10.4.1951
Fryč	Václav	3.9.1923	12.4.1951

Suttý	Alois	1.3.1924	12.4.1951
Šimara	Alois	14.3.1921	27.4.1951
Zámečník	Karel	8.7.1923	27.4.1951
Palkovič	Viktor	2.11.1908	19.5.1951
Beneš	Bohuslav	5.12.1919	8.6.1951
Votava	František	31.3.1927	8.6.1951
Boháč	František	2.10.1914	14.6.1951
Křížan	Jan	12.11.1915	14.6.1951
Křivka	Petr	21.10.1897	21.6.1951
Dancák - Fertál	Ondřej	13.12.1905	21.7.1951
Jank	Jindřich	12.4.1925	28.7.1951
Musil	Jan	20.10.1904	28.7.1951
Profous	Zdeněk	7.11.1925	28.7.1951
Cée	Ladislav	27.2.1910	1.8.1951
Morávek	Miloš	24.12.1911	1.8.1951
Polomský	Josef	11.2.1924	1.8.1951
Sýkora	Miroslav	13.3.1923	1.8.1951
Drbola	Václav	16.10.1912	3.8.1951
Kopuleťý	František	6.4.1913	3.8.1951
Mityska	Antonín	4.5.1927	3.8.1951
Němec	Drahoslav	2.5.1931	3.8.1951
Pařil	František	27.1.1911	3.8.1951
Plichta	Antonín	3.1.1894	3.8.1951
Škrdla	Antonín	25.5.1917	3.8.1951
Matička	Jan	15.11.1904	31.8.1951
Smutka	Luboš	23.2.1926	31.8.1951
Vacínek	Václav	25.7.1918	31.8.1951
Fiala	Oldřich	26.12.1926	1.9.1951
Ledvinka	František	23.3.1926	1.9.1951
Novák	Jan	6.7.1920	1.9.1951
Bakala	Sigmund	12.6.1925	4.9.1951
Čuba	Josef	29.10.1893	4.9.1951
Pospíšil	Miloslav	6.8.1918	4.9.1951
Rajnoch	Vladimír	8.3.1925	4.9.1951
Vitkovský	Otakar	6.10.1924	4.9.1951
Sporka	Josef	8.1.1910	9.10.1951
Chmelař	Miroslav	28.3.1928	2.11.1951
Vrbický	Tibor	23.10.1921	2.11.1951
Horáček	Jan	26.11.1919	6.11.1951
Dlouhý	Juraj	23.4.1907	8.11.1951
Chovan	Tomáš	28.12.1926	8.11.1951
Velecký	Vladimír	21.8.1890	8.11.1951

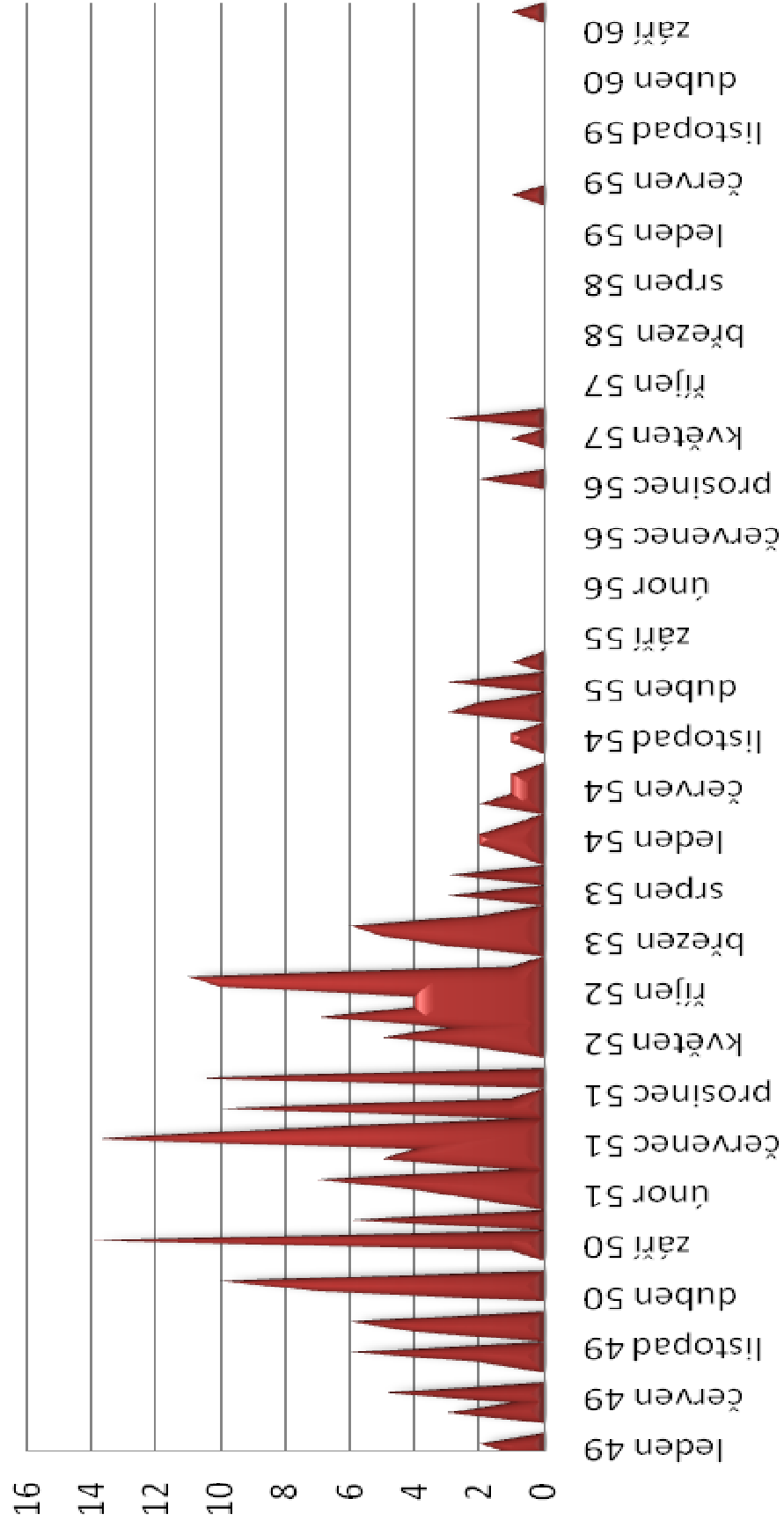
Otčenášek	Václav	26.9.1926	9.11.1951
Franc	Miloslav	1.10.1899	10.11.1951
Peške	Jaroslav	10.8.1907	10.11.1951
Plocek	Alfréd	8.1.1903	10.11.1951
Koukal	Lubomír	8.2.1925	12.12.1951
Sixta	Bohumil	18.10.1932	5.2.1952
Čížek	Petr	2.3.1914	6.2.1952
Dvořák	Jaroslav	22.6.1930	6.2.1952
Hošek	Jan	18.5.1904	6.2.1952
Liška	Josef	28.10.1922	6.2.1952
Rendl	Emanuel	20.1.1923	6.2.1952
Bejček	Václav	18.10.1925	7.2.1952
Hořínek	Karel	5.12.1901	7.2.1952
Chaloupecký	Karel	20.3.1915	7.2.1952
Kauer	Jiří	21.5.1925	7.2.1952
Sklenička	Oldřich	15.5.1926	7.2.1952
Jaroš (- Alek)	Alois	11.8.1923	17.5.1952
Bula	Jan	24.6.1920	20.5.1952
Prouza	Josef	17.7.1925	3.6.1952
Lazar	Jaroslav	6.2.1915	10.6.1952
Řezníček	Josef	8.3.1910	10.6.1952
Vít	Josef	13.3.1912	10.6.1952
Fric	Josef	13.2.1918	28.6.1952
Ludvík	Josef	21.10.1912	8.7.1952
Palma	Vladimír	8.1.1927	8.7.1952
Lomič	Karel	28.10.1924	25.7.1952
Kmínek	Josef	27.3.1909	8.8.1952
Macej	Josef	22.5.1905	8.8.1952
Strmiska	Karel	1.11.1919	8.8.1952
Fuksa	Rudolf	27.11.1930	9.8.1952
Hejna	Jiří	27.11.1930	9.8.1952
Jurča	Miroslav	2.3.1926	23.8.1952
Doležal	Leopold	27.10.1913	30.8.1952
Hájek	Karel	29.6.1924	9.9.1952
Pavelka	Josef	8.9.1923	9.9.1952
Pokorný	Alois	3.4.1928	18.9.1952
Železný	Vlastimil	18.4.1928	18.9.1952
Bulín	Přemysl	24.5.1926	2.10.1952
Cerman	Vladimír	4.7.1925	11.10.1952
Kepka	Josef	26.2.1902	11.10.1952
Špiriak	František	24.12.1920	16.10.1952
Karolík	Josef	25.9.1930	11.11.1952

Plšek	Ladislav	27.3.1925	11.11.1952
Volek	Boris	26.8.1928	11.11.1952
Havlíček	František	2.12.1908	12.11.1952
Robotka	Josef	25.2.1906	12.11.1952
Šnaidr	Václav	3.8.1911	12.11.1952
Svoboda	Ladislav	6.1.1893	13.11.1952
Ženíšek	Václav	10.9.1917	13.11.1952
Kučera	Josef	15.1.1916	14.11.1952
Frostig	Ivan Isidor	15.1.1888	17.11.1952
Clementis	Vladimír	20.9.1902	3.12.1952
Fischel	Otto	17.8.1902	3.12.1952
Frank	Josef	15.2.1909	3.12.1952
Frejka	Ludvík	15.1.1904	3.12.1952
Geminder	Bedřich	19.11.1901	3.12.1952
Margolius	Rudolf	31.8.1913	3.12.1952
Reicin	Bedřich	29.9.1911	3.12.1952
Simone	André	27.5.1895	3.12.1952
Slánský	Rudolf	31.7.1901	3.12.1952
Šling	Otto	24.8.1912	3.12.1952
Šváb	Karel	13.5.1904	3.12.1952
Babík	Pavel	26.1.1924	30.1.1953
Melkus	Jaroslav	14.4.1901	28.3.1953
Smetana	Gustav	23.8.1907	28.3.1953
Valent	Pavel	27.7.1914	28.3.1953
Bodnár	František	6.9.1914	21.4.1953
Gruber	Bohumil	4.12.1900	21.4.1953
Mihok	Michal	18.9.1926	21.4.1953
Mojžíš	František	20.3.1914	21.4.1953
Rešetko	Ján	4.8.1917	21.4.1953
Dvořák	Jan	27.2.1921	6.5.1953
Dvořák	Jan	9.10.1880	6.5.1953
Plzák	Jaroslav	23.9.1926	6.5.1953
Rumíšek	Tomáš	21.5.1923	6.5.1953
Plichta	Stanislav	16.11.1931	25.5.1953
Nemeth	Gustav	19.11.1929	30.5.1953
Fajkus	Ludvík	12.7.1925	16.6.1953
Vašek	Josef	5.12.1921	16.6.1953
Vávra - Stařík	Josef	29.10.1902	27.8.1953
Krejčí	Josef	5.4.1891	29.8.1953
Matouš	Josef	7.12.1921	29.8.1953
Hadaš	Vladislav	28.5.1923	30.10.1953
Harazín	Antonín	17.8.1931	30.10.1953

Jakubek	Bohumil	9.7.1905	30.10.1953
Jeřábek	Alois	16.1.1927	5.12.1953
Musil	Josef	23.3.1900	9.1.1954
Milučský	Alois	26.10.1930	20.1.1954
Kozlík	Josef	16.9.1904	20.2.1954
Peteřík	Jaroslav	11.3.1923	20.2.1954
Závodský	Osvald	27.10.1910	19.3.1954
Gruber	Karel	15.7.1927	29.5.1954
Kandráč	Anton	8.4.1925	29.5.1954
Gavenda	Štěpán	25.6.1920	28.6.1954
Zajíček	František	5.2.1896	7.7.1954
Vacek	František	1.4.1931	3.8.1954
Uličný	Bartoloměj	12.1.1923	30.11.1954
Ferianc	Michal	4.1.1924	20.12.1954
Řezáč	Jiří	9.2.1928	10.2.1955
Sirotek	Jaroslav	21.12.1923	10.2.1955
Šíma	Bohumil	18.4.1928	10.2.1955
Volf	Karel	15.6.1932	24.3.1955
Lehotský	Alexandr	15.11.1920	29.3.1955
Janata	Zbyněk	1.2.1933	2.5.1955
Novák	Ctibor	25.10.1902	2.5.1955
Švéda	Václav	26.4.1921	2.5.1955
Nemček	Bernard	10.5.1925	29.7.1955
Kvičera	Václav	3.2.1906	26.1.1957
Potoček	Josef	23.1.1906	26.1.1957
Heide	Herman Kamil	21.2.1909	20.5.1958
Kubelka	Josef	30.11.1902	9.7.1958
Landstoff	Antonín	26.8.1915	9.7.1958
Pták	Josef	11.3.1908	9.7.1958
Petrovský	Adolf	16.9.1928	13.5.1959
Tomek	Vladivoj	9.6.1933	17.11.1960

zdroj: Ústav pro studium totalitních režimů

Počet politických poprav v jednotlivých měsících od ledna 1949 do prosince 1960

11 SUMMARY

Political trials in the fifties of past century in Czechoslovakia

Political trials in the fifties of past century are very dark chapter of a modern history of the Czechoslovakia and the Czech Republic. Not following laws not event the elementary human rights is a sad result of Communist Ideology which in this period of time did not manage but even support such law breaking. Such law breaking and human rights breaching was recorded only three years from the end of World War II, the biggest conflict in modern history resulting into intentional killing of millions of people.

From the international point of view, it is essential to say, that orientation to Soviet Union and its ideology was a result of sacrificing Czechoslovakia by Western Powers in favour of Hitler's Germany. Post-war orientation to east ideology was unfortunately a logic consequence of these fatal events. Applying of Soviet Ideology and Stalinist Methods into the Czechoslovakia was unnatural appearance, which has reshaped both nations for decades. The regime eliminated those, who had different opinion and wanted a progress in society and kept citizens in ignorance, blindness and afraidness.

Reshaping the justice by Communist Ideology, using justice as a front for lawlessness, deliberate placing only of those acting in regime favour resulted into processes in which even their creators were trapped. Executions without evidence, executions for different opinion, executions for people's elimination, created an atmosphere of afraidness and massive persecution where nobody could be sure. Not following the law, which resulted, into absolute breach of law certainty, has destroyed the whole society.

After November 1989, endeavours for settlement of injustice committed on political prisoners settlement were recorded. However, they have never been taken to full satisfactory end and as time goes on they fade away. Introducing a new act no. 198/1993 SB. of irregularity of Communist Regime has brought at least political decial of these events, Communist Regime and party, which in § 2 is marked as criminal and damnable organization.

The political trials should not fall into oblivion. We should have it in our minds as a reminder of situation where executions without independent and objective trials were carried out by our own people in order to prevent from repeating this situation again. The nation, which does not know its history, should be afraid of its future, though.